

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA HUDBY

Mgr. Dominika Sondorová

Autoreferát dizertačnej práce

DIVADLO FÓRUM V PROCESSE RESOCIALIZÁCIE
DELIKVENTNEJ MLÁDEŽE

na získanie akademického titulu

Philosophiae doctor (PhD.)

doktorandského štúdia

v študijnom odbore učiteľstvo a pedagogické vedy

v študijnom programe pedagogika hudobného a hudobno-dramatického umenia

Nitra 2020

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA HUDBY

Mgr. Dominika Sondorová

Autoreferát dizertačnej práce

DIVADLO FÓRUM V PROCESSE RESOCIALIZÁCIE
DELIKVENTNEJ MLÁDEŽE

na získanie akademického titulu

Philosophiae doctor (PhD.)

doktorandského štúdia

v študijnom odbore učiteľstvo a pedagogické vedy

v študijnom programe pedagogika hudobného a hudobno-dramatického umenia

Nitra 2020

Dizertačná práca bola vypracovaná v dennej forme doktorandského štúdia na Katedre hudby Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Doktorand: **Mgr. Dominika Sondorová**

Školiace pracovisko: Katedra hudby
Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Dražovská cesta č. 4, 949 74 Nitra

Školiteľ: **prof. PhDr. Pavol Smolík, ArtD.**
Katedra hudby
Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Oponenti: **prof. PhDr. Eva Langsteinová, CSc.**
Fakulta múzických umení (externe)
Akadémia umení v Banskej Bystrici

prof. PhDr. Eva Szórádová, CSc.
Katedra hudby
Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

doc. Mgr. art. Elena Zahoráková
Hudobná a tanečná fakulta
Vysoká škola múzických umení v Bratislave

Autoreferát bol rozoslaný: 30.06.2020

Obhajoba dizertačnej práce sa koná **18.08.2020 o 9,30 hod.** pred komisiou pre obhajobu dizertačnej práce v študijnom odbore doktorandského štúdia učiteľstvo a pedagogické vedy v študijnom programe Pedagogika hudobného a hudobno-dramatického umenia, vymenovanou predsedom odborovej komisie na Pedagogickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Predseda odborovej komisie: **prof. PhDr. Eva Szórádová, CSc.,**
Katedra hudby
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Dražovská cesta č. 4, 949 74 Nitra

OBSAH

Úvod	5
1 Štruktúra dizertačnej práce	8
2 Výskum využitia formy Divadlo fórum v procese resocializácie delikventnej mládeže	10
2. 1 Teoretické východiská	10
2. 2 Výskumný problém.....	11
2. 3 Ciele výskumu	11
2. 4 Výskumné otázky	12
2. 5 Výskumný súbor	12
2. 6 Výskumné metódy	13
2. 7 Organizácia a priebeh výskumu.....	13
2. 8 Analýza a interpretácia výsledkov výskumu	20
2. 8. 1 Vyhodnotenie pozorovania a expresívnej interpretácie.....	20
2. 8. 2 Vyhodnotenie obsahovej analýzy reflexií skúmaných osôb	27
2. 8. 3 Vyhodnotenie dotazníka HO-PO-MO	28
2. 8. 4 Interpretácia výskumných otázok.....	35
Záver	36
Summary	38
Výber z použitej literatúry.....	39
Vedecká, publikačná a umelecká činnosť doktoranda	41

Úvod

Vplyv sociálneho prostredia je počas vývinu jedinca nesmierne dôležitý. Život v nevyhovujúcom či nepodnetnom prostredí podporuje rozvoj neželaných osobných charakteristík a vznik neadekvátnych reakcií. Rodina predstavuje pre dieťa najvýznamnejšie sociálne prostredie, keďže mu ponúka základné a aj prvé sociálne skúsenosti. Je najdôležitejším zdrojom podnetov, ktoré ovplyvňujú rozvoj osobnosti dieťaťa a jeho socializačný vývin. Osobné charakteristiky a správanie rodičov sa stávajú pre dieťa vzorovým modelom. Ak u rodiča dominujú negatívne vlastnosti, má sklon v interakcii s dieťaťom využívať neprimerané výchovné prostriedky. Za takýchto podmienok sa zvyšuje riziko vzniku socializačných problémov. Negatívny vplyv na dieťa má aj absencia sociálnej opory a slabé sociálne väzby, ktoré znemožňujú sociálne učenie. Práve obdobie dospievania je z hľadiska porúch správania obzvlášť kritickým obdobím. Ak sa rizikové správanie v tomto veku vhodne nepodchytí, je tu veľká pravdepodobnosť, že bude pokračovať a stupňovať sa, čo môže viesť až k trestnej činnosti. Nárast najrôznejších foriem rizikového správania, medzi nimi aj delikvencie mladistvých, predstavuje v súčasnosti veľmi diskutovanú tému. O závažnosti tejto problematiky svedčí aj množstvo publikácií či štúdií, ponúkajúcich rôzne teoretické pohľady aj návrhy praktických riešení. Obavy zo stáleho nárastu sociálno-patologických javov medzi deťmi a mládežou vyvolávajú snahy hľadať spôsoby ako ich eliminovať. V rámci procesu resocializácie sa používajú mnohé metódy a techniky založené na postupoch z oblasti psychológie, pedagogiky a sociológie. Čoraz častejšie sa však ukazuje potreba rozširovať resocializačné modely, v ktorých zohráva významnú úlohu kontakt jedincov s umením, využitý ako prostriedok resocializácie. Ako vhodná cesta pre resocializačný účel sa javí využitie *Divadla fórum*, keďže ono vzniklo práve ako nástroj na riešenie sociálnych otázok a na posilnenie sociálnych väzieb. Pomocou *Divadla fórum* môžu jedinci objaviť seba i svoje schopnosti, čím si upevňujú sebavedomie, zbavujú sa neistoty a trémy, preverujú si rôzne spôsoby vzájomnej komunikácie, učia sa vcítiť do pocitov iných, chápať ich a tolerovať.

Stav skúmanej problematiky

O problematike využitia *Divadla fórum* v procese resocializácie delikventnej mládeže existuje niekoľko publikácií a štúdií, ktoré však nie sú priamo zamerané na skúmanú problematiku, ale všeobecne na prácu s delikventnou mládežou, resocializáciu, tvorivú dramatikú či hudobno-dramatické aktivity využité pri resocializácii. Problematiku delikventnej mládeže zachytávajú tieto publikácie: Oldřich Matoušek – *Mládež a delikvence*, Ľuboslava Sejčová – *Delikvencia mládeže*, Zdeněk Martínek – *Agresivita a kriminalita školní*

mládeže, Veronika Nielsen Sobotková, a kol. – *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*, Pavel Kabíček a kol. – *Rizikové chování v dospívání*, Michal Čerešník – *Hraničná zóna: Rizikové správanie v dospievaní*, Tatiana Tomčíková – *Riziková mládež*. Taktiež sme vychádzali aj z literatúry z oblasti psychológie či pedagogiky, ktorá sa zameriava na vývojové obdobie dospievania a prácu s mládežou: Jitka, Oravcová – *Vývinová psychológia*, Josef Smolík – *Subkultúry mládeže*. Pri spracovaní problematiky resocializácie sa opierame o nasledujúce publikácie: Eva Biedermanová a Michal Petras – *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*, Milan Schavel a kol. – *Sociální prevencia – teória a prax*, Peter Ondrejko a kol. – *Sociálna patológia*. Vďaka nim sme získali prehľad o resocializačnom procese, metódach resocializácie a inštitúciách zameraných na resocializáciu delikventnej mládeže.

Charakteristiku tvorivej dramatiky nachádzame v publikáciách či štúdiách Josefa Valentu – *Metody a techniky dramatické výchovy*, Evy Machkovej – *Úvod do studia dramatické výchovy*, Dany Kollárovej – *Prínos zavedenia dramatickej výchovy/tvorivej dramatiky do systému vzdelávania*, Ľubice Bekéniovej – *Tvorivá dramatika v edukačnom procese*. Títo autori poukazujú na to, že korene tvorivej dramatiky vyrastajú z dramatickej tvorby i divadelnej praxe a súčasne na ňu nazerajú z pedagogického pohľadu.

V zariadeniach obmedzujúcich osobnú slobodu sa využívajú mnohé aktivity zamerané na socializáciu jedincov s rôznymi sociálnymi defektmi. Divadlo v tomto smere zohráva významnú úlohu v mnohých väzniciach a nápravnových mládežníckych inštitúciách. Najdôslednejšie rozpracovaný systém hudobno-dramatických aktivít využívajúcich v nápravnových prostredí prvky podobné tým, na ktorých sa zakladá *Divadlo fórum*, nachádzame v literatúre z Ameriky a Veľkej Británie. Priekopníkom v tejto sfére bol John Bergman. V roku 1980 založil spoločnosť *Geese Theatre Company*, prostredníctvom ktorej sa snažil o implementovanie hudobno-dramatických aktivít do prostredia odsúdených v Spojených štátoch amerických i v zahraničí. Výskumom v oblasti väzenského divadla sa zaoberal aj profesor aplikovaného a sociálneho divadla James Thompson, ktorý zároveň pôsobil aj ako riaditeľ spoločnosti *Theatre in Prisons and Probation*. V publikácii *Prison Theatre: Perspectives and Practices* (1998) spoločne s ďalšími autormi opísal rozsiahlu škálu divadelných aktivít zameraných na prácu s páchatelmi. Laurence Tocci sa vo svojom výskume zamerail na divadelné spoločnosti, tvoriace divadlo pre väzňov a s väzňami. V publikácii *The Proscenium Cage: Critical Case Studies in U.S. Prison Theatre Programs* (2007) priniesol kompiláciu komplexných prípadových štúdií troch vybraných spoločností, realizujúcich divadlo vo väzení. Publikácia Teyi Sepinuck, Brenta Buella a Judy Dworin

Performing New Lives (2010) opisuje niektoré z originálnych a inovatívnych programov v súčasnom väzenskom divadle. Širokú škálu iniciatív týkajúcich sa väzenských divadiel možno sledovať v dlhoročných a významných programoch ako sú *Shakespeare Behind Bars* od Curta Toftelanda (Kentucky) či *ArtsAloud* od Jodi Jinks (Austine, Texas). Clark Baim (pokračovateľ Johna Bergmana) spoločne so Sally Brookes a Alunom Mountfordom vytvoril návod na využívanie hudobno-dramatických aktivít pri práci s páchatel'ami. V príručke *Geese Theatre* opisuje možné využitie aplikovanej drámy s jedincami, ktorým hrozí trestné stíhanie, vrátane mládeže alebo rizikových skupín. V súčasnosti sa objavujú štúdie, zdôrazňujúce potrebu hľadať vhodné formy, ktoré by adekvátne zachytili rozdiely medzi divadlom, hudobno-dramatickými a inými umeleckými aktivitami v životoch väzňov. Emma Marie Heard, Allyson Mutch, Lisa Fitzgerald a Rob Pensalfini sa v príspevku *Shakespeare in Prison: affecting health and wellbeing* zamerali na skúmanie vplyvu projektu *Queensland Shakespeare Ensemble Prison Project (QSEPP)* na zdravie a prospech odsúdených.

Predmet a cieľ práce

Predmetom práce je vplyv tvorivej dramatiky na jedinca v procese resocializácie. Práca si kladie za cieľ charakterizovať možnosti využitia postupov *Divadla fórum* s výraznou podporou hudobnej zložky v procese resocializácie delikventnej mládeže. Cieľ práce sme rozdelili do troch typov (Švaříček, Šed'ová 2007):

1. Cieľ intelektuálny: poukázať na možnosť zapojenia postupov *Divadla fórum* do procesu resocializácie tak, aby mali pozitívny vplyv na hodnotovú orientáciu, postoje k hodnotám a motivačné prostriedky delikventnej mládeže.
2. Cieľ praktický: získanými informáciami obohatiť resocializačný proces a poskytnúť materiál pre prácu s mládežou v oblasti výchovy i vzdelávania
3. Cieľ personálny: skúmať nové metódy a rozšíriť si tak poznanie v danej oblasti využiteľné v pedagogickej praxi autorky.

Úlohy vyplývajúce zo stanoveného cieľa:

- popísať delikvenciu mládeže a jej formy;
- definovať resocializáciu;
- charakterizovať bežne využívané resocializačné metódy a inštitúcie zamerané na resocializáciu delikventnej mládeže;
- popísať možnosti využitia tvorivej dramatiky v procese resocializácie s dôrazom na divadlo Augusta Boala;

- predstaviť *Divadlo fórum* ako prostriedok resocializácie delikventnej mládeže;
- realizovať výskum vo vybranom nápravno-výchovnom zariadení pre mládež.

Koncepcia a metódy práce

Zo štrukturálneho hľadiska je dizertačná práca rozčlenená do dvoch častí – teoretickej a empirickej. Teoretická časť dizertačnej práce pozostáva z piatich kapitol. Prvá kapitola je venovaná charakteristike mládeže a rizikovému správaniu. Druhá kapitola predstavuje delikvenciu ako formu rizikového správania mládeže. V tretej kapitole sa zaoberáme resocializáciou. Štvrtá kapitola predstavuje tvorivú dramatikú a divadlo Augusta Boala ako vhodný prostriedok resocializácie delikventnej mládeže. Posledná kapitola teoretickej časti je zameraná na *Divadlo fórum* ako formu aplikovateľnú v resocializačnom procese. S ním následne pracujeme vo výskume. Vzhľadom na teoretický charakter jednotlivých kapitol v práci používame literárnu metódu. Prvá časť dizertačnej práce predstavuje teoretický náhľad na skúmanú problematiku a je východiskom pre realizáciu výskumu. Empirickú časť dizertačnej práce realizujeme prostredníctvom metódy kváziexperimentu, v ktorom využívame štandardizovaný dotazník HO-PO-MO vo forme pretestov, posttestov, obsahovú analýzu textu, expresívnu interpretáciu, priame a nepriame pozorovanie. Pre spracovanie výsledkov sme zvolili kvalitatívno-quantitatívnu výskumnú stratégiu.

1 Štruktúra dizertačnej práce

Úvod	10
1 MLÁDEŽ A RIZIKOVÉ SPRÁVANIE	16
1. 1 Oblasti rizikového správania	18
2 DELIKVENCIA MLÁDEŽE AKO JEDNA Z FORIEM RIZIKOVÉHO SPRÁVANIA	19
2. 1 Agresivita	22
2. 2 Záškoláctvo	23
2. 3 Krádež	24
2. 4 Klamanie	25
2. 5 Vandalizmus	26
2. 6 Úteky	26
2. 7 Šikanovanie	27
3 RESOCIALIZÁCIA DELIKVENTNEJ MLÁDEŽE	29

3. 1	Metódy resocializácie	31
3. 2	Inštitúcie zamerané na resocializáciu delikventnej mládeže	32
3. 2. 1	<i>Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie</i>	32
3. 2. 2	<i>Špeciálne výchovné zariadenia</i>	33
3. 2. 3	<i>Resocializačné stredisko</i>	37
3. 2. 4	<i>Stredisko krízovej intervencie</i>	38
4	TVORIVÁ DRAMATIKA AKO PROSTRIEDOK RESOCIALIZÁCIE	39
4. 1	Metódy využívané v tvorivej dramatike	41
4. 2	Prostriedky tvorivej dramatiky ako nástroj resocializácie	42
4. 3	Divadlo Augusta Boala	43
4. 3. 1	<i>Špecifika Divadla utláčaných</i>	46
4. 3. 2	<i>Formy Divadla utláčaných</i>	46
5	DIVADLO FÓRUM AKO ŠPECIFICKÁ FORMA DIVADLA UTLÁČANÝCH	50
5. 1	Úloha účinkujúcich v Divadle fórum	52
5. 1. 1	<i>Joker</i>	52
5. 1. 2	<i>Herci</i>	52
5. 1. 3	<i>Diváci</i>	53
5. 2	Postupy a pravidlá Divadla fórum	53
5. 3	Príprava na uvádzanie Divadla fórum prostredníctvom hudobno-dramatických aktivít	54
5. 4	Uplatnenie Divadla fórum v procese resocializácie mládeže	57
6	VÝSKUM VYUŽITIA FORMY DIVADLO FÓRUM V PROCES RESOCIALIZÁCIE DELIKVENTNEJ MLÁDEŽE	60
6. 1	Teoretické východiská	60
6. 2	Výskumný problém	61
6. 3	Ciele výskumu	61
6. 4	Výskumné otázky	62
6. 5	Výskumný súbor	62
6. 6	Výskumné metódy	63
6. 7	Organizácia a priebeh výskumu	67
6. 8	Analýza a interpretácia výsledkov výskumu	79
6. 8. 1	<i>Vyhodnotenie pozorovania a expresívnej interpretácie</i>	79
6. 8. 2	<i>Vyhodnotenie obsahovej analýzy reflexii skúmaných osôb</i>	90

6. 8. 3	Vyhodnotenie dotazníka HO-PO-MO	91
6. 8. 4	Interpretácia výskumných otázok	98
	Záver	101
	Použitá literatúra	104
	Prílohy	109

2 Výskum využitia formy Divadlo fórum v procese resocializácie delikventnej mládeže

V teoretickej časti dizertačnej práce sme sa venovali problematike resocializácie delikventnej mládeže. Okrem toho ponúkla náhľad na tvorivú dramatikú, divadlo Augusta Boala a *Divadlo fórum*. Tento teoretický základ sme následne aplikovali pri uplatnení postupov *Divadla fórum* v procese resocializácie delikventnej mládeže. V Diagnostickom centre pre mládež v Záhorskej Bystrici sme vytvorili výskumný súbor, pozostávajúci zo šiestich skupín. Pre vybrané skupiny sme zvolili rozvrh, podľa ktorého sme spolu postupovali na jednotlivých stretnutiach. Podstata *Divadla fórum* spočíva v aktívnej spolupráci divákov s hercami na výslednom inscenačnom tvare. Práve preto sa účastníci počas prvých dvoch stretnutí zoznámili s hudobno-dramatickými aktivitami, ktoré predstavovali určitú formu prípravy na tretie stretnutie, na ktorom sa od nich očakával v predstavení *Divadla fórum* aktívny prístup. Hoci *Divadlo fórum* primárne využíva divadelné prostriedky, prepojili sme ho s hudbou, ktorú vnímame ako vhodný prostriedok v procese resocializácie delikventnej mládeže. Príprava na uvádzanie *Divadla fórum* zaberala dve stretnutia. V rámci tretieho stretnutia sme účastníkom zahrali krátke predstavenie s názvom *(NE)Ovplyvniteľný*, dotýkajúce sa témy delikvencie. Podľa zásad *Divadla fórum* účastníci pri opätovnom prehrávaní príbehu prerušili v určitých momentoch predstavenie a vstúpili do deja s návrhom inak riešiť situáciu. Tým zmenili vývoj udalostí a príbeh vyústil do pozitívneho záveru.

2.1 Teoretické východiská

Divadlom fórum sa zaoberalo niekoľko slovenských výskumov. Prevažne poukazovali na pozitívny vplyv *Divadla fórum* pri práci s dospievajúcimi jedincami. Z výsledkov výskumu Kataríny Majsniarovej (2013) vyplynulo, že postupy *Divadla fórum* kladne ovplyvňujú názory i postoje žiakov a môžu meniť ich vedomostnú úroveň. Potvrdzuje to i projekt + *Pridať priateľa* (Zuzana Kráľová 2017/2018), ktorý sa zameriaval na problém kyberšikany v súčasnej spoločnosti.

Väčšia pozornosť je *Divadlu fórum* venovaná vo Veľkej Británii, Chorvátsku či Českej republike. Priaznivý dopad postupov *Divadla fórum* dokazujú aj aktivity spoločnosti *Cardboard Citizens* v Londýne. Britské zoskupenie *Brighter Futures* poukázalo prostredníctvom série workshopov na pozitívny vplyv *Divadla fórum* pri práci s mladými migrantmi. Výskumom *Divadla fórum* sa zaoberala aj nezisková organizácia *Pričalica* (Chorvátsko 2008), ktorá uplatnila jeho postupy vo formálnom i neformálnom vzdelávaní. Jej projekty boli zamerané na podporu detí, mládeže a dospelých s cieľom naučiť ich tvorivo myslieť a aktívne sa zapájať do spoločnosti. Nezisková organizácia *Fórum pro prožitkové vzdělávání* (Česká republika) aplikuje postupy *Divadla fórum* pri prevencii sociálno-patologických javov. Vo výskume Jana Sochu (2007) sa *Divadlo fórum* ukázalo ako vhodný nástroj primárnej prevencie sociálno-patologických javov u problémovej mládeže. Pozitívny dopad *Divadla fórum* na fyzické zdravie a psychiku klientov s ľahkou a stredne ťažkou mentálnou retardáciou preukázala Martina Schotliová (2010). To, že má *Divadla fórum* výrazný vplyv na elimináciu rizikového správania, potvrdila Anna Horáková (2016).

Postupy uplatňované v *Divadle fórum* však neboli využité v procese resocializácie delikventnej mládeže v súvislosti so skúmaním ich vplyvu na zmenu hodnotovej orientácie tejto skupiny, postojov k hodnotám a motivačných prostriedkov.

2.2 Výskumný problém

Resocializácia je nesmierne náročný proces a vyžaduje si komplexné dlhodobé výchovno-vzdelávacie pôsobenie. Zahŕňa v sebe širokú škálu odborných metód a postupov, ktoré vedú k opätovnému začleneniu sa jedinca do spoločnosti. Pri definícii výskumného problému sme brali do úvahy nielen problematiku resocializácie ako takej, ale aj špecifický charakter resocializačného procesu v Diagnostickom centre v Záhorskej Bystrici. Keďže na základe nášho krátkodobého pôsobenia na tomto pracovisku nie je možné odmerať celkovú úspešnosť resocializácie, rozhodli sme sa u participantov zamerať na to, ako naša spolupráca s nimi ovplyvnila zmenu ich hodnotovej orientácie, postojov k hodnotám a motivačných prostriedkov. V súvislosti s tým sme si vytýčili nasledujúci výskumný problém: **Ako vplyva aplikácia postupov *Divadla fórum* na zmenu hodnotového systému delikventnej mládeže?**

2.3 Ciele výskumu

Hlavným cieľom výskumu je aplikovať postupy *Divadla fórum* v práci s delikventnou mládežou a overiť, aká je ich účinnosť v procese jej resocializácie.

Čiastkové ciele výskumu:

- zistiť ako vplýva aplikácia postupov *Divadla fórum* na hodnotovú orientáciu, postoje k hodnotám a motiváciu delikventnej mládeže,
- využiť hudobno-dramatické aktivity ako súčasť prípravy na aplikáciu postupov *Divadla fórum* v práci s delikventnou mládežou,
- využiť hudbu ako obohatenie samotných postupov *Divadla fórum*,
- s využitím postupov *Divadla fórum* rozvíjať u delikventnej mládeže sociálnu percepciu, sebauvedomenie, schopnosť vyjadrovať svoje nápady.

2.4 Výskumné otázky

Na základe cieľov nášho výskumu sme sformulovali výskumné otázky, na ktoré budeme hľadať odpoveď počas celého výskumného procesu.

1. Zlepšia u delikventnej mládeže postupy *Divadla fórum* úroveň estetickú, mravnú a sociálnu hodnotovú orientáciu?
2. Zlepšia u delikventnej mládeže postupy *Divadla fórum* úroveň mravných, umeleckých a sociálnych postojov k hodnotám?
3. Zlepšia postupy *Divadla fórum* váhu motivačných prostriedkov v oblasti uspokojovania záujmu, prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť a uznania od spolupracovníkov?
4. Podporí hudba zapojená do kontextu *Divadla fórum* tvorivosť?
5. Je *Divadlo fórum* vhodným prostriedkom pri práci s delikventnou mládežou v procese jej resocializácie?

2.5 Výskumný súbor

V empirickej časti sa venujeme procesu resocializácie delikventnej mládeže vo vybranom diagnostickom centre. Výskumný súbor sme získali zámerným výberom. Zvolili sme si Diagnostické centrum pre mládež v Záhorskej Bystrici, s ktorým Katedra hudby PF UKF v Nitre už v minulosti spolupracovala. Naším zámerom tak bolo nadviazať na overenú spoluprácu. Počas výskumu nám bol k dispozícii aj riaditeľ diagnostického centra a príslušný psychológ. Po konzultácii s odborníkmi sme zostavili výskumný súbor pozostávajúci zo šiestich skupín. Do jednotlivých výskumných skupín sme zaradili po šesť participantov. Pre potreby dizertačnej práce bol výber výskumného súboru ovplyvnený niekoľkými kritériami. Do úvahy sa brala veková kategória, pohlavie a dôvod umiestnenia v zariadení. Pre naše účely sme si vybrali mužov od 15 do 17 rokov, pričom priemerný vek v každej skupine bol 16

rokov. Dôvodom ich umiestnenia v diagnostickom centre bolo záškoláctvo, trestná činnosť, úteky, šikanovanie, poruchy správania a agresivita. Každá zo šiestich skupín mala rovnaké zloženie.

2.6 Výskumné metódy

Empirické skúmanie koncipujeme kvantitatívno-kvalitatívne a ako rámcový dizajn sme zvolili **kváziexperiment**. Popri kváziexperimente sme používali aj iné výskumné metódy na získanie údajov – **dotazníková metóda** a **pozorovanie**. Nimi zisťujeme charakteristiky subjektov – a to pred i po skončení výskumu. Po odbornej konzultácii s riaditeľom diagnostického centra a psychológom sme sa rozhodli využiť štandardizovaný **dotazník HO-PO-MO** od Jána Vonkomera, pozostávajúci z troch častí zameraných na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a váhy motivačných prostriedkov k zvyšovaniu aktivity v spoločensky aktuálnej činnosti. V rámci nášho výskumu sme počas jednotlivých stretnutí vykonávali **priame pozorovanie**, ktoré nám umožnilo hlbšie preniknúť do motivácie správania participantov. Priebeh posledného stretnutia bol po súhlase vedenia Diagnostického centra pre mládež v Záhorskej Bystrici zaznamenaný na nahrávacie zariadenie. V rámci **nepriameho pozorovania** sme sledovali dej na videozázname, v ktorom sme podrobne analyzovali kľúčové momenty predstavenia *Divadla fórum*. Ďalej sme používali metódu **expresívnej interpretácie**. V prípade nášho výskumu ide o interpretačné zásahy participantov na určitý podnet (impulz). Tieto impulzy majú participanta inšpirovať k vnútornej interpretácii (úvaha) riešenej situácie a následne k vonkajšej interpretácii prostredníctvom rozmanitých umeleckých vyjadrovacích prostriedkov – slovo, zvuk, mimika, pohyb, rytmus a pod. (bližšie Kollárová 2018). Popri vyššie spomínaných výskumných metódach sme využili aj **obsahovú analýzu** zameranú na analýzu reflexií skúmaných osôb, ktoré vznikli na základe žiadosti výskumníka. Pri analýze a vyhodnocovaní výsledkov sme aplikovali **matematicko – štatistickú metódu**, a to percentuálne vyjadrenie.

2.7 Organizácia a priebeh výskumu

Výskum v rámci dizertačnej práce bol rozdelený do piatich etáp. Od septembra 2017 do apríla 2018 prebiehalo získavanie zdrojov a štúdium teoretickej literatúry. Plánovanie výskumu a špecifikáciu problémov sme uskutočnili v období od mája do decembra 2018. Realizácia hlavnej fázy výskumu sa začala v marci 2019 a trvala do februára 2020. Popri tom sme súbežne vykonávali analýzu a vyhodnocovanie informácií. Vo februári 2020 prebiehala

interpretácia zistení a spracovanie záverov. Od marca až do mája 2020 sme vypracovali záverečnú správu v rámci dizertačnej práce.

V roku 2019 sme realizovali výskum v spolupráci s Diagnostickým centrom pre mládež v Záhorskej Bystrici, kde sme sa zamerali na jedincov s rôznym sociálnym defektom. Na pracovisku sme následne realizovali produkcie *Divadla fórum* zamerané na proces resocializácie delikventnej mládeže. Výskum prebiehal v šiestich skupinách. V rámci troch týždňov sme sa s participantmi každej skupiny stretli trikrát. Časová dotácia jedného stretnutia bola 120 minút. Celkovo vzniklo šesť inscenačných tvarov odkrývajúcich problematiku delikvencie. Vyhodnocovanie výsledkov prebiehalo na základe vstupného a výstupného merania. V oboch prípadoch bol použitý dotazník HO-PO-MO zameraný na zisťovanie hodnotových orientácií (estetické, mravné a sociálne), postojov k hodnotám (mravné, umelecké a sociálne) a motivácie výkonu (uspokojovanie záujmu, prínos vlastnej snahy pre spoločnosť a uznanie spolupracovníkmi). Práca s klientmi z Diagnostického centra pre mládež v Záhorskej Bystrici prebiehala v období od marca do novembra 2019. Pre zvolené výskumné skupiny sme stanovili rozvrh, podľa ktorého sa postupovalo pri jednotlivých stretnutiach. Totožný postup práce vo všetkých skupinách nám zabezpečil rovnaké podmienky počas celej realizácie výskumu. Počas stretnutí sa participant zoznámili s interaktívnou divadelnou formou Augusta Boala – *Divadlo fórum*. Pred samotnou realizáciou však bola dôležitá príprava participantov na *Divadlo fórum*. Práve preto sa počas prvých dvoch stretnutí najskôr zoznámili s hudobno-dramatickými aktivitami zameranými na rozvoj osobnostných a sociálnych kompetencií. Prostredníctvom hudby sme sa u participantov usilovali eliminovať počiatočnú hanblivosť, odbúrať stres a motivovať ich k výkonu. Pomocou týchto aktivít sa participant okrem iného učili vnímať hudbu a zároveň rozvíjali tvorivosť, predstavivosť i estetické cítenie. Pri výbere skladieb sme sa inšpirovali nielen skladateľmi klasickej hudby (Sergej Prokofiev, Camille Saint-Saëns, Max Richer), ale aj súčasnej populárnej hudby (Eminem, Agnes Obel, Sia, Ed Sheeran).

Prvé stretnutie

V úvode prvého stretnutia sme sa participantom predstavili a oboznámili ich s náplňou nášho výskumu. Počiatočná interakcia prebehla vo všetkých výskumných skupinách bez akýchkoľvek problémov. Následne sme pristúpili k vstupnému meraniu vo forme pretestov. Po vyplnení HO-PO-MO dotazníkov participant absolvovali aktivitu – **rytmické zoznámenie sa**. Ďalej nasledoval rozhovor o záľubách, obľúbených hudobných štýloch či interpretoch. Po diskusii sa participant zoznámili s cvičením „**Chyt' ma vo vzduchu**“,

zameraným na spoluprácu, budovanie dôvery, zodpovednosť, rýchle reakcie a komunikáciu. Následne pristúpili k Boalovmu cvičeniu „**Kríž a kruh**“. Ďalej si participanti vyskúšali **chôdzu v rôznych obmenách**. Cieľom tejto aktivity bol rozvoj priestorového a dynamického cítenia. Po cvičení zameranom na tempo a dynamiku pohybu nasledovala aktivita „**Rastlina v špecifickom prostredí**“. Počas nej sme upriamili pozornosť na tvorivosť, predstavivosť, abstraktné myslenie a vyjadrenie pocitov pri počúvaní skladby. Ako posledné participanti absolvovali cvičenie „**Pošli energiu**“, ktorého cieľom bolo podporiť rytmické cítenie prostredníctvom tlieskania vo vysokom tempe.

Druhé stretnutie

Druhé stretnutie sa uskutočnilo po týždni a bolo zložené z náročnejších aktivít zameraných na predstavivosť a hudobnú tvorivosť. Po úvodnom privítaní a rozhovore sme prešli k cvičeniu zameranému na **vyjadrenie nálady**. Táto aktivita smerovala k pocitovej sebareflexii a schopnosti neverbálneho vyjadrenia. Ďalej nasledovala aktivita „**Trojuholníky**“, zameraná na improvizáciu, postreh a koncentráciu. V nasledujúcom cvičení si participanti vyskúšali **prácu s Orffovým inštrumentárom**, konkrétne využívali drevený blok a ozvučné drievka. Naším cieľom bolo podnietiť u participantov rozvoj hudobnej tvorivosti a reflexiu vlastných pocitov. Po tejto aktivite zameranej na prácu s elementárnymi nástrojmi nasledovalo cvičenie „**Tlкот srdca**“. Ďalej sme pristúpili k cvičeniu „**Samuraj**“, ktorého cieľom bolo podporiť rytmické cítenie, kolektívnu súhru a schopnosť rýchlej koncentrácie na požadovaný proces. Ako ďalšia nasledovala aktivita „**Včely**“, zameraná na sústredenie a cit pre intonáciu. Následne sme pristúpili k Boalovmu cvičeniu „**Kolumbijská hypnóza**“. Ďalším cvičením „**Sochy**“ sme u participantov rozvíjali schopnosť vnímať hudbu a upevňovali vzájomnú spoluprácu. Predposledná aktivita „**Imitácia zvukov prírody**“ bola zameraná na predstavivosť, kreativitu a rozvoj fantázie. Záver druhého stretnutia patril aktivite „**Čo chcem zmeniť**“. Jej cieľom bola sebareflexia a vyjadrenie vlastných pocitov.

Tretie stretnutie

V rámci posledného stretnutia, ktoré už bolo zamerané na *Divadlo fórum*, sme participantom predložili krátky príbeh, v ktorom sa „protagonista“ – hlavná postava (utláčaný) usiluje bojovať proti „antagonistovi“ (utláčateľovi). Predstavenie (*NE*)*Ovplyvnilný* sa tematicky dotýka problematiky delikvencie. Ústrednú postavu príbehu predstavuje šestnásťročný priateľský Richard, ktorý je však veľmi naivný a ľahko ovplyvnilný. Aby sa zapáčil problémovej spolužiačke Natálii, bol ochotný zmeniť svoje

správanie, čím sa dostal do veľkých ťažkostí. Z dovtedy usporiadaného chlapca sa tak stal jedinec, u ktorého sa začínajú objavovať prvé prejavy delikvencie. Svoj voľný čas trávi neefektívne, klame, požíva alkohol a chodí poza školu. Takéto správanie postupne ovplyvňuje jeho osobný život i medziľudské vzťahy, kvôli čomu stráca aj dôveru najlepšieho kamaráta. Na základe svojich neuvážených činov je v závere príbehu sociálne vylúčený z kolektívu spolužiakov a potrestaný vylúčením zo školy.

Predstavenie sa skladalo z piatich častí. Jeho jednotlivé obrazy vychádzali z výstavby klasickej antickej drámy:

1. obraz (expozícia) – Filip, Richard a Martin sedia v triede. Po chvíli prichádza Natália, ktorá požaduje od spolužiakov desiatu a domáce úlohy na opísanie. Richard jej ich ochotne prinesie.

2. obraz (kolízia) – po zvonení odchádza Martin s Filipom na prestávku. Natália sa začne prehrabávať v Martinovom ruksaku a vyberá z neho cigarety a peniaze. Richard sa snaží Natáliu zastaviť. Tá však ponúkne cigaretu aj jemu. Po počiatočnom zdráhaní sa nechá ovplyvniť Natáliou a cigaretu prijíma.

3. obraz (kríza) – Richard a Natália sa stretávajú pred školou, vtom Natália vytiahne z vrečka peniaze a požiada Richarda, či si ich môže u neho odložiť. Richard súhlasí. Pred vstupom do triedy sa dohodnú, že na ďalší deň nepôjdu do školy. Následne sa v triede objaví učiteľka a začne od žiakov vyberať peniaze na výlet. Po jej odchode si Martin všimne, že mu chýbajú peniaze.

4. obraz (peripetia) – Natália, Filip a Martin sedia v triede. Richard však na vyučovaní chýba. Prichádza učiteľka a pýta sa na prebrané učivo. Vtom zodvihne Martin ruku a oznámi, že mu zmizli peniaze, ktoré mal odložené na výlet. Učiteľka začne od žiakov zisťovať, či o tom niečo nevedia. Natália znervózne a obviní Richarda z krádeže Martinových peňazí.

5. obraz (katastrofa) – Richard je v triede ako prvý. Po chvíli sa k nemu pripojí Natália Martin a Filip, ktorí ho však ignorujú a nereagujú ani na jeho otázky. Do triedy vchádza učiteľka a oznamuje Richardovi, že je za krádež Martinových peňazí vylúčený zo školy. Richard sa díva na spolužiakov a dúfa, že sa ho niekto zastane. Spolužiaci však mlčia. Scéna sa končí Richardovým odchodom z triedy.

Po odohraní predstavenia účastníci za pomoci Jokera (autorky výskumu) pristúpili k analýze deja, postáv, vzťahov a prostredia, v ktorom sa príbeh odohrával. Následne rozobrali jednotlivé obrazy, pričom v každom z nich prisúdili postavám farebnú nálepku na základe ich charakteru a správania (čierna – negatívna postava, sivá – neutrálna, zelená – pozitívna). Ďalej priradili ku každému obrazu skladbu, ktorá najviac vystihovala jeho

atmosféru. K prvému obrazu si vyberali z ponuky filmovej hudby, ktorú pripravila autorka projektu, k druhému z popovej, k tretiemu obrazu si vyberali z hip-hopových skladieb, k štvrtému z klasickej hudby a k poslednému, piatemu obrazu, si mohli zvolit' niektorú z ponúknutých metalových piesní.

V expozícii deja, teda v prvej časti príbehu rozohraného v rámci *Divadla fórum*, dominujú emócie ako sila, moc, odhodlanie, ale aj mierna neistota. Preto sme sa usilovali siahnuť po skladbách, ktoré by ich umocnili. Prvou ukážkou, za ktorú mohli participantí hlasovať, bola skladba *Up is Down* od Hansa Zimmera. Aj napriek molovej tónine evokuje skladba živelnú silu a odhodlanie prekonávať veľké výzvy. Toto pozitívne a neúnavné „ladenie“ vychádza na jednej strane z rytmickej štruktúry a na druhej z pestrej a mohutnej inštrumentácie. Základný rytmus možno vnímať ako obraz neochvejnej sily a vytrvalosti pri dosahovaní vytýčeného cieľa. Následne sa k tomuto rytmu ešte pridávajú viaceré ďalšie rytmické štruktúry v menších hodnotách, ktoré majú folklórny (až tanečný) charakter. Tie potláčajú vážnosť molovej tóniny. Pozitívnu náladu taktiež umocňuje použitie sólových vstupov drevených dychových nástrojov vo vyšších polohách (pikola, klarinet) a bicích nástrojov (tamburína, kastanety, bongo) v odľahčených staccatových melodických motívoch.

Ako druhú si participantí mohli zvolit' skladbu *It's So Overt It's Covert*, ktorej autor je opäť Hans Zimmer. Groteskný charakter tejto skladby je daný kombináciou zvuku harmoniky a klarinetu, ale aj akcentovaním druhej doby, pripomínajúcim čardáš. K lenivej, zaliečavej melódii osamelého klarinetu sa postupne pridávajú aj ďalšie nástroje (husle, trúbky). Tempo sa postupne zrýchľuje, dynamika narastá, až sa tento „hypnotizujúci“ tanec náhle končí. V poslucháčovi na jednej strane môže vyvolávať neistotu a chaos, na druhej strane ho však láka a vábi ako „bludička“.

Poslednou ukážkou, ktorú si participantí mohli vybrať, bola skladba *Professor Umbridge* od Nicholasa Hoopera. Potupne sa zosilňujúci zvuk sláčikov, umocnený neskôr plechovými dychovými nástrojmi v nízkej polohe (tuby, pozauny) s typickým vojenským bodkovaným rytmom evokuje silu a dominanciu. Molová tónina a melodické motívy s klesajúcimi intervalmi a ostinátnym basom môžu evokovať temnú až tajomnú silu. Určitý pocit tejto tajomnosti evokuje aj vracajúci sa zvuk zvonkohry, ktorý dodáva skladbe nádych grotesknosti (absurdity).

V druhom obraze deja v rámci *Divadla fórum* panuje napätá atmosféra, ktorá postupne vrcholí až do pokušenia. Prvou hudobnou ukážkou, ktorú si participantí mohli k tejto časti príbehu zvolit', bola skladba *Believer* od skupiny Imagine Dragons. Pre celú skladbu je charakteristický jednoduchý a nástojčivý rytmus bubnov a perkusií, ktorý môže evokovať

neustále prítomný, a teda ťažko riešiteľný existenčný problém. Tento rytmus sa neustále neúnavne vracia. Komplementárne zaznieva bodkovaný ostinátny rytmus v klavíri, umocňujúc pocit nemennosti, osudovosti. Jediným elementom, ktorý vstupuje do výraznejšej interakcie s rytmickou zložkou, sú jednoduché sólové melodické vstupy elektrických gitár a keyboardu. Inštrumentácia celej skladby (elektrické gitary, keyboard, perkusie, bubny) môže u poslucháčov evokovať určitú mieru rebélie, ilegálnosti, „zakázanosti“, pokušenia.

Ďalej participanti mali možnosť hlasovať za skladbu *Animals*, ktorej autorom je Adam Levine. V skladbe nachádzame opäť dva paralelne pôsobiace elementy – „neúnavnú“ a nemennú pulzáciu bubnov (rytmus imitujúci tlkot srdca), symbolizujúcu azda niečo nevyhnutné – a rýchle repetície v elektrických gitarách (neskôr obohatené o keyboard a vokály), ktoré tvoria melodickú líniu skladby pozostávajúcu z opakujúceho sa motívu troch klesajúcich tónov. Tie akoby znázorňovali neustále monotónne plynutie deja (v čase a priestore).

Ako poslednú do druhej časti deja si participanti mohli vybrať skladbu *Legendary* od Welshly Armsa. V trojdobom metre a pravidelnom rytme sa prízvuk presúva na tretiu, neprízvuknú dobu, čím vzniká pocit určitej neistoty a kontroverznosti (symbol vykoľajenia zo zaužívaných pravidiel). Jednoduchá melodická línia v klavíri postupne silnie. Postupné pripájanie sa akustickej gitary a vokálov za sprievodu harmónia vyvoláva ku koncu skladby určitý nádech religiozity. Protipól k tejto hudbe tvorí druhá, krátka melodická línia, ktorá sa vyskytne len párkrát po náhlých prerušeníach prvej témy. Ide o melodické intermezzo bez zjavného rytmického fundamentu, ktoré je „pohltené“ hlavnou témou („odsúdené na zánik, napriek svojej čistote“).

Pre tretí obraz príbehu, ktorý sme rozohrali v *Divadle fórum*, je typická flegmatickosť a podozrenie. K tomuto obrazu sme zvolili tri hip-hopové ukážky. Ako prvú si participanti mohli zvoliť skladbu *Kokalero*, ktorej autorom je Yzomandias. Skladba má nemenný rytmus, ktorý môže navodzovať asociáciu určitého statusu quo, teda nemenného stavu v neutešenej situácii dramatického hrdinu. Opakujúce sa rozklady akordov, ktoré znejú počas celej skladby (buď v popredí alebo v sprievode), môžu vyvolávať pocit neistoty, obsedantného stavu podozrievania.

Druhou ukážkou bola skladba *Peroxid* (Pil C), v ktorej sa striedajú dynamicky silnejšie pasáže, kde je navrstvených viacero rytmických aj melodických úrovní. Nosnými sú v tejto skladbe keyboardové „vokály“, ktoré znejú po celý čas, miestami akoby sa zlievali a vyznievali ako „výkriky o pomoc“. Do tohto zvukového základu vstupuje útržkovito špecifická melódia (hrá ju zvonkohra vo vysokej polohe), ktorá azda môže symbolizovať hlas

svedomia ozývajúci sa zhora. Z pozadia je taktiež párkrát počuť zvuk policajnej sirény, čo vyvoláva pocit hrozby.

Ako poslednú si participant mohli vybrať skladbu *Royal* od Separa. Dominantný zvuk zvonkohry, ktorý neúnavne plynie v jednoduchom opakujúcom sa motive, môže vyvolávať pocit neistoty, nekalosti. Zvonkohra je oveľa prezentnejšia ako v predošlej zvukovej ukážke, nakoľko je doplnená len rytmickým sprievodom. Basová línia je len príležitostne (okrem perkusií) umocnená basovou gitarou, primárne na prvej dobe, čo vyvoláva efekt určitej osudovosti, nezvratnosti, neúprosnosti. Nastáva zopár prerušení, keď zaznie aj „varovný výstrel revolverom“, v týchto momentoch poslucháč spozornie.

Vo štvrtom obraze príbehu prevláda neistá, dramaticky vypätá atmosféra. Prvou ukážkou, za ktorú participant mohli hlasovať, bolo klavírne *Prelúdium op. 23 č. 5 g mol* od Sergeja Rachmaninova. Prvá časť prelúdia pôsobí na začiatku veľmi ponuro. Melódia v hlbkej polohe je podriadená rytmickej štruktúre, ktorá má dominantný až vojenský charakter. Evokuje akoby príchod niečoho negatívneho. Neskôr sa síce melódia presúva do vyššieho registra, čo prináša so sebou aj isté uvoľnenie nálady („záblesk nádeje“), ale stále je zachovaný pôvodný rytmus

Ďalej si participant mohli vybrať Vivaldiho *Husľový koncert g mol RV 156*. V prvej časti koncertu sa opakovane vyskytujú klesajúce chromatické postupy a klesajúce intervaly v sekvenciách. Tým sa stupňuje napätie s predzvesťou tragickej situácie. Hlavná téma rozdelená do dvoch melodických hlasov, odpovedajúcich si navzájom v kánonických postupoch, obsahuje synkopický rytmus, čím vzniká medzi melódiou a štvrtými notami „kráčajúceho basu“ rytmické napätie.

Poslednou ukážkou, ktorú si participant mohli k štvrtému obrazu príbehu zvoliť, bola skladba *Bitka na ľade* (Sergej Prokofiev). Tremolo sláčikov v úvodnom adagiu skladby môže vyvolať u poslucháčov pocit neistoty. Do tremola sa ozývajú tlmené „výkriky“ plechových nástrojov, ktoré akoby znázorňovali výstražné signály. V podaní lesných rohov sa ozve smútočná kantiléna a nasleduje pochod v pravidelnom rytme osminových nôt. Efekt permanentného neochvejného a nezastaviteľného pohybu (osudovosť) je docielený pravidelným udieraním sláčikov o struny (technika nazývaná „sul ponticello“), ku ktorému sa postupne pridávajú tympany a iné bicie nástroje. Tuba a lesné rohy prispievajú k temnej atmosfére hlbokým a pomalým, neustále sa vracajúcim melodickým motívom.

Piaty obraz prináša sociálne vylúčenie hlavného hrdinu zo spoločnosti. Preto sme siahli po metalových skladbách, ktoré by tento krutý moment ešte viac umocnili. Ako prvý si participant mohli zvoliť skladbu *Numb* od skupiny Linkin Park. V ukážke sa striedajú dve

témy: dynamicky, emocionálne jemnejšia – a exponovanejšia. Prvá, jemnejšia téma (vyvolávajúca pocit odcudzenia a samoty) prichádza, keď sa nad rytmickým základom objavujú len dlhé akordy klávesového nástroja. Ako protipól zaznieva druhá téma s hlučnejšími akordmi elektrickej gitary. Tá vyvoláva pocit rebélie, ale aj istej zmätenosti.

Druhou ukážkou, za ktorú mohli participanti hlasovať, bola skladba *Bring me to life* (Evanescence). Sólový úvod klavíra v piano a v silnej dynamike navodzuje emóciu určitej bezmocnosti a neistoty. Nastupujúca metalová téma v molovej tónine s dominantnými elektrickými gitarami v agresívnom rytme vzbudzuje negatívne pocity – chaos a beznádej. Sprievodné sláčiky svojou kantilénou vyvolávajú pocit nádeje a túžbu po slobode.

Ako poslednú si participanti mali možnosť vybrať skladbu od skupiny Korn – *Falling Away from Me*. V skladbe sa striedajú dve témy. Prvá je charakteristická melódiou pozostávajúcou z krátkého, opakujúceho sa motívu elektrickej gitary vo vysokej polohe (pocit neurčitosti, nedefinovateľnosti, osamotenía). V druhej, kontrastnej téme vyvoláva mohutný zvuk basových gitár podporených bicou súpravou negatívne pocity chaosu, deštrukcie. Absentuje melodika, zvukový efekt sa zameriava na ochromenie poslucháča, nenastoluje východisko, ponecháva ho v chaose.

Potom čo participanti analyzovali postavy a doplnili do jednotlivých obrazov hudbu sa predstavenie hralo odznova s už prípadnou aktívnou účasťou mladých delikventov. Pri opätovnom prehrávaní príbehu, ktoré bolo doplnené o vybranú hudbu a farebné označenie postáv, participanti prerušili podľa vlastného uváženia v určitých momentoch predstavenie zvolaním „stop!“ a vstúpili do deja s návrhom na iné riešenie situácie (teda rôzne od prvej verzie príbehu, ktoré sledovali pred chvíľou), čím zmenili vývoj udalostí a príbeh vyústil k lepšiemu záveru. Na záver posledného stretnutia sme participantom predložili totožný dotazník, s akým sme pracovali na úvod výskumu. Po vyplnení dotazníkov sme pristúpili k tvorbe reflexií, v ktorých participanti opisovali svoje pocity z jednotlivých stretnutí.

2. 8 Analýza a interpretácia výsledkov výskumu

2. 8. 1 Vyhodnotenie pozorovania a expresívnej interpretácie

Počas celého výskumného procesu sa participanti aktívne zapájali do realizovaných činností. V každej skupine sme pozorovali záujem a ochotu spolupracovať. Na jednotlivých stretnutiach boli participanti sústredení a prípadné chvíľkové rozptýlenie možno pripísať ich veku. V rámci výskumného plánu sme pre každú skupinu stanovili totožné úlohy, ktoré sa nám prostredníctvom hudobno-dramatických aktivít a formy *Divadlo fórum* podarilo naplniť. Aktivita boli realizované za účasti niekoľkých metód tvorivej dramatiky – cez hru v role, hru

v situácii, improvizáciu a interpretáciu. Okrem iného sa participanti naučili rozoznávať aj základné hudobné výrazové prostriedky – dynamika, tempo a rytmus. Keďže počas prvých dvoch stretnutí participanti pracovali podobným spôsobom, uvádzame komplexné zhrnutie realizovaných hudobno-dramatických aktivít.

Prvé stretnutie – vyhodnotenie hudobno-dramatických aktivít

Počas prvého stretnutia sa participanti zoznámili s niekoľkými hudobno-dramatickými aktivitami:

- 1. „rytmické zoznámenie sa“** – vo všetkých skupinách sa spočiatku objavil problém s prepojením pohybu so slovom a udržaním jednotného rytmu. Až po pustení hudobného podkladu k piesni *Not Afraid* (Eminem) sa participanti zjednotili a dokázali udržať rovnaký rytmus. Následne zvládli aktivitu bez akýchkoľvek problémov.
- 2. záľuby a preferencia hudobných štýlov** – v oblasti záľub u participantov dominovali najmä športové aktivity (futbal, fitnes a pod.), ďalej hranie počítačových hier či pobyt v prírode. Participanti sa zväčša zhodli v obľúbených hudobných štýloch. V každej skupine prevládala preferencia súčasného slovenského či zahraničného rapu. Okrem rapu sa v menšej miere objavili aj iné štýly – techno, drum and bass, rock či raggae.
- 3. „chyť ma vo vzduchu“** – spočiatku sa participanti aktivity obávali. Po vysvetlení pravidiel a názornej ukážke však úvodný ostych zmizol. Participanti začali medzi sebou komunikovať a spolupracovať. Každý z nich si výskok vyskúšal a tým prejavil kolektívu dôveru.
- 4. chôdza v rôznych obmenách** – participanti ihneď pochopili princíp tejto aktivity. Jedinou komplikáciou bol stiesnený priestor, ktorý im bránil vo väčšej voľnosti pohybu. Po zapojení hudobného podkladu piesne *Shape of You* (Ed Sheeran) participanti dokázali veľmi ľahko rozlíšiť tempické zmeny a prispôbiť im následne temporytmus chôdze.
- 5. „kríž a kruh“** – aktivita sa javila ako príliš náročná. Aj po niekoľkonásobnom opakovaní participanti neboli schopní cvičenie zrealizovať.
- 6. „rastlina v špecifickom prostredí“** – počas cvičenia vznikli mnohé zaujímavé nápady. Niektorí participanti predstavovali kvety (ruža s trnmi, žihľava, ľalia) iní stromy (mohutné a silné). V záverečnej diskusii uviedli, že sa vďaka použitej hudbe dokázali lepšie vcítiť do stvárňovanej situácie.
- 7. „pošli energiu“** – participanti dobre narábali s rytmom a dokázali ho udržať. Taktiež medzi sebou spolupracovali a motivovali sa k lepšiemu výkonu.

2. stretnutie – vyhodnotenie hudobno-dramatických aktivít

Druhé stretnutie pozostávalo z desiatich aktivít, ktoré boli oproti prvému stretnutiu o čosi náročnejšie. Opäť sme u participantov spozorovali motiváciu a aktívne zapájanie sa do procesu.

1. vyjadrenie nálady – participanti vyjadrili svoju aktuálnu náladu prostredníctvom tlieskania, dupania alebo lúskania. Väčšinou interpretovali radosť, očakávanie, pokoj alebo neutrálny pocit.

2. „trojuholníky“ – spočiatku bolo pre participantov náročné udržať formáciu rovnostranného trojuholníka. Potom, čo sa sústredili a začali aktívne spolupracovať, zvládli cvičenie bez akýchkoľvek problémov.

3. práca s Orffovým inštrumentárom – participanti uvítali využitie Orffovho inštrumentára, s ktorým sa doposiaľ nestretli. Počas vzájomných kontaktov sa objavili rôzne pocity – radosť, neutrálny pocit, pokoj, energickosť a v dvoch prípadoch aj zlosť.

4. „tlkot srdca“ – participanti so záujmom sledovali, v akom rytme a tempe im bilo srdce.

5. „samuraj“ – pre participantov bolo náročné zladať jednotlivé pohyby. Zo začiatku pracovali s pomalším tempom, ale po osvojení si základných pravidiel následne pristúpili k rýchlejšiemu priebehu aktivity.

6. „včely“ – spočiatku boli participanti nesústredení, mali problém s koncentráciou a hanbili sa. Keď však prekonal počiatočný ostych a sústredili sa sami na seba, dokázali nájsť svoj tón. Po počiatočnej disonancii sa každá skupina priblížila k súladu, čím vzniklo zaujímavé harmonické zvukové prepojenie.

7. „imitácia zvukov prírody“ – participanti si pri predstave lúky sprítomňovali zvuky, ktoré vydávajú včely, vtáky, žaby, vietor, predstavovali si šum lístia či žblnkot potoka. S mestom sa im spájal zvuk áut, sanitiek, rozhovory ľudí, zvonenie telefónu, štekot psov a rôzne továrenské ruchy.

8. „kolumbijská hypnóza“ – participanti porozumeli zadaniu. Aktivitu vykonávali v plnej koncentrácii. K lepšiemu sústredeniu im dopomohol hudobný podklad piesne *The Curse* (Agnes Obel).

9. „sochy“ – participanti ponúkli mnohé zaujímavé asociácie. Väčšine skladba *Aquarium* (Camille Saint-Saëns) evokovala mágiu, čary, nadprirodzené bytosti či smrť. Naopak, skladba *Fossiles* (Camille Saint-Saëns) vyvolala u participantov pocity radosti, veselosti a šťastia. Pri skladbe *Tanec rytierov* (Sergej Prokofiev) sa často objavovala predstava šermiarskych či tanečných scén.

10. „čo chcem zmeniť“ – participanti v diskusii otvorene odpovedali na položené otázky. Väčšina hovorila, že sa cíti príjemne doma s rodinou alebo s kamarátmi. Objavovali sa však aj odpovede, že sú participanti najradšej osamote. V odpovedi na poslednú otázku participanti uviedli, že by chceli zmeniť svoje správanie, byť milší a zlepšiť si školskú dochádzku.

Tretie stretnutie – vyhodnotenie jednotlivých inscenačných tvarov

Počas tretieho stretnutia sa participanti zoznámili s divadelnou formou Augusta Boala – *Divadlo fórum*. V úvode stretnutia Joker (autorka výskumu) oboznámil participantov s jej základnými pravidlami. Následne im bol predložený krátky príbeh s témou delikvencie. Po tom ako herci prvýkrát príbeh odohrali, participanti dostali možnosť analyzovať dej a postavy. Taktiež mohli do jednotlivých obrazov doplniť hudbu. Následne sa celý príbeh prehrál odznova – už s prípadnými zásahmi participantov do deja. V predstavení sme vytýčili päť ťažiskových situácií, v ktorých sa mali odraziť hodnotové orientácie jedincov. Očakávali sme, že participanti zasiahnu v nasledovných kľúčových momentoch:

1. obraz – vzťahy medzi spolužiakmi
2. obraz – prvý kontakt s cigaretou
3. obraz – prijatie peňazí
4. obraz – zradenie kamaráta
5. obraz – sociálne vylúčenie z kolektívu

Vyhodnotenie tretieho stretnutia prebiehalo u každej skupiny samostatne, vzhľadom k tomu, že sa jednotlivé inscenačné tvary navzájom odlišovali.

1. skupina

Po prvom odohraní príbehu participanti pristúpili k opisu deja, charakteristike postáv a k výberu hudby. K prvému obrazu priradili skladbu *Up is Down* (Hans Zimmer). V druhom obraze všetci participanti hlasovali za skladbu *Believer* (Imagine Dragons). Do tretieho obrazu si participanti vybrali skladbu *Kokalero* (Yzomandias). Pre štvrtý obraz si väčšina participantov zvolila skladbu *Bitka na ľade* (Sergej Prokofiev). V záverečnom obraze sa väčšina zhodla na skladbe *Numb* (Linkin Park).

Participanti ponechali prvý obraz nezmenený a zasiahli až v druhom obraze. Navrhli, aby si Richard odišiel so spolužiakmi zapáliť. Taktiež navrhli, aby si Martin so sebou zobral všetky veci. Po odchode spolužiakov na prestávku však v triede zostala Filipova taška. Participantom sa tak „nepodarilo“ predísť krádeži peňazí. V treťom obraze upravili situáciu tak, aby Richard peniaze odmietol a zistil, odkiaľ ich Natália zobrala. Natália však

s Richardom nekomunikuje a odchádza do triedy. V triede Filip zisťuje, že mu zmizli peniaze. Vtedy participanti navrhli, aby Richard obvinil Natáliu z krádeže peňazí. Tá však všetky obvinenia poprela. Situácia sa vyrieši až po príchode učiteľky, keď sa Natália dobrovoľne priznáva ku krádeži. Participanti v tejto časti zastavili príbeh a vyžadovali, aby sa Natália ospravedlnila Filipovi. Príbeh sa skončil v treťom obraze, nakoľko participanti boli spokojní s jeho riešením. V záverečnej diskusii uviedli, že je dôležité, aby sa človek nenechal ovplyvniť negatívnym správaním ostatných ľudí.

2. skupina

Keď herci odohrali príbeh, Joker (autorka výskumu) zahájil diskusiu. Väčšinu participantov zaujímalo, aký vzťah mala Natália k Richardovi, prečo sa Filip bál Natálie a ako dlho boli Richard a Martin najlepšími kamarátmi. Ďalej participanti prisúdili každej z postáv farebnú nálepku na základe toho, ako vnímali jej charakter a správanie. Po rozbere deja a charakterov postáv participanti vybrali hudbu do jednotlivých obrazov. V prvom obraze sa zhodli na skladbe *Up is Down* (Hans Zimmer). Do druhého obrazu si vybrali skladbu *Legendary* (Welshly Arms). V treťom obraze participanti doplnili skladbu *Royal* (Separ). Pre štvrtý obraz si zvolili skladbu *Búrka na lade* (Prokofiev). V piatom obraze väčšina hlasovala za skladbu *Numb* (Linkin Park).

Následne sa predstavenie hralo odznova. Participanti zastavili dej hneď v prvom obraze a navrhli, aby Filip nedával Natálii desiatu a ani úlohy. Rovnaký návrh zvolili aj pri Richardovi. Natália tak prestala zneužívať svojich spolužiakov. V druhom obraze participanti pozmenili situáciu tak, že Richard odišiel na prestávku so spolužiakmi. Trvali však na tom, aby nefajčil. Taktiež sa im podarilo predísť krádeži Martinových peňazí. Vo štvrtom obraze sa Natália opäť pokúsila ovplyvniť Richarda a ponúkla mu peniaze. Na žiadosť participantov ich Richard odmietol a oznámil to učiteľke, ktorá sa usilovala celú situáciu vyriešiť. Následne Natália spanikárila a snažila sa obviniť Richarda. Vtom participanti zasiahli do deja a navrhli, nech sa Natália prizná, že peniaze ukradla chlapcovi z vedľajšej triedy. Ďalej chceli, aby dostala druhú šancu a z celej situácie vyviazla len s napomenutím učiteľky. V závere sa Natália spolužiakom ospravedlnila a oľutovala svoje konanie. Participantom sa tak podarilo napraviť vzťahy postáv.

3. skupina

Po prvom odohraní príbehu Joker vyzval participantov, aby predstavenie analyzovali. V súvislosti s rozborom deja sa najčastejšie opakovali slová – šikanovanie, manipulácia,

ovplyvňovanie ľudí, zlý vplyv rovesníkov či zmena správania k horšiemu. Keď účastníci analyzovali kľúčové situácie, venovali sa charakteristike postáv a následne prešli k výberu hudby do jednotlivých obrazov. Pre prvý obraz si zvolili skladbu *Up is Down* (Hans Zimmer). Do druhého obrazu účastníci doplnili skladbu *Legendary* (Welshly Arms). V treťom obraze sa väčšina priklonila k skladbe *Royal* (Separ). Vo štvrtom obraze účastníci hlasovali za *Husľový koncert g mol RV 156* (Antonio Vivaldi). Do piateho obrazu bola doplnená skladba *Bring me to life* (Evanescence).

Následne sa predstavenie prehralo odznova. Účastníci zastavili prvý obraz hneď po niekoľkých sekundách. Navrhli, aby Natália po vstupe do triedy pozdravila spolužiakov a vypýtala si od nich domáce úlohy na opísanie, za ktoré mala aj poďakovať. V druhom obraze upravili situáciu tak, aby ani jedna z postáv nefajčila. Nepodarilo sa im však zabrániť krádeži Martinových peňazí. V treťom obraze sa Richard a Natália stretli pred školou. Natália poprosila Richarda, či si môže uňho odložiť peniaze. Richard ponuku prijal. Ale keď Natália žiadala, aby na ďalší deň nešli do školy, jej peniaze vrátil. Ďalej účastníci navrhli, aby boli všetci spolužiaci na vyučovaní. Počas hodiny taktiež vyriešili problém týkajúci sa Martinových peňazí. V závere štvrtého obrazu upravili situáciu tak, aby sa Natália spolužiakom ospravedlnila. Richard ju následne pozval do kina. Účastníkom sa tak podarilo vyriešiť situáciu a napraviť vzťahy medzi spolužiakmi.

4. skupina

Keď herci prvýkrát odohrali predstavenie, účastníci pristúpili k analýze príbehu. Pri rozbere deja sa často spomínala škola, krádež, šikanovanie či nesprávne konanie postáv. Následne účastníci prešli k charakteristike jednotlivých postáv. Ďalej doplnili k jednotlivým obrazom hudbu. Do prvého obrazu si zvolili skladbu *It's So Overt It's Covert* (Hans Zimmer). Pri výbere hudby do druhého obrazu sa účastníci nedokázali zhodnúť. Prvá polovica hlasovala za skladbu *Legendary* (Welshly Arms) a druhú zaujala skladba *Animals* (Maroon 5). Po odohraní obrazu sa však väčšina priklonila k skladbe *Legendary*. Do tretieho obrazu si účastníci vybrali skladbu *Royal* (Separ). Vo štvrtom obraze účastníci doplnili skladbu *Prelúdium op. 23 č. 5 g mol* (Sergej Rachmaninov). Pre piaty obraz väčšina hlasovala za skladbu *Numb* (Linking park).

Pri opätovnom prehrávaní príbehu účastníci zasiahli do deja až v druhom obraze. Navrhli, aby sa Richard nenechal ovplyvniť Natáliou. Taktiež aby jej naznačil, nech vráti veci, ktoré zobrala. V treťom obraze účastníci upravili situáciu tak, aby sa Richard s Natáliou nerozprával a šiel rovno do triedy. Následne sa Natália vyhrážala Richardovi a

zakázala Filipovi, aby sa s ním kamarátil. Vtom prišla do triedy učiteľka, ktorá všetko počula. Podľa pokynov participantov napomenula Natáliu a odišla do zborovne. Štvrtý obraz zostal nezmenený. Záležitosť s krádežou Martinových peňazí participant vyriešili až v piatom, záverečnom obraze. Situáciu pozmenili tak, aby sa Natália priznala a ospravedlnila Martinovi. Následne ešte napravili vzťahy medzi zvyšnými postavami. Participant ukončili príbeh Natáliiným pozvaním Richarda na rande.

5. skupina

Po odohraní príbehu sa participant venovali analýze predstavenia. Pri opise deja dominovali slová ako krádež, šikanovanie či nespravodlivé odsudzovanie ľudí. Následne sa participant zaoberali analýzou postáv a výberom hudby do jednotlivých obrazov. Pre prvý obraz si zvolili skladbu *Professor Umbridge* (Nicholas Hooper). Do druhého obrazu doplnili skladbu *Legendary* (Welshly Arms). V treťom obraze sa participant zhodli na skladbe *Royal* (Separ). Štvrtý obraz bol obohatený skladbou *Prelúdium op. 23 č. 5 g mol* (Sergej Rachmaninov). V piatom obraze si participant vybrali skladbu *Bring me to life* (Evanescence).

Počas opätovného prehrávania príbehu participant vstúpili do deja už na začiatku prvého obrazu a pozmenili situáciu tak, aby Natália dostala domáce úlohy od Filipa. Tentokrát ho však musela o ne poprosiť. V druhom obraze navrhli, nech sa Martin spýta všetkých, či nechcú ísť s ním na cigaretu. Richard a Natália túto možnosť odmietli. Keď sa Natália začala prehrabávať v Martinových veciach, participant situáciu zastavili. Chceli, aby Richard pripomenul Natálii, že ani jej by sa nepáčilo, ak by jej cudzí človek prehľadával tašku. V treťom obraze nastalo niekoľko zmien – Richard odmietol cigaretu, alkohol a neprijal od Natálie ani peniaze a Natália sa Richardovi priznala, že peniaze ukradla. Ďalej participant navrhli, aby Richard povedal Martinovi o ukradnutých peniazoch. Situáciu ohľadom krádeže Martinových peňazí vyriešili Natáliiným priznaním. Vo štvrtom obraze sa participant zamerali na nápravu vzťahov medzi spolužiakmi. Vznikla tak nová situácia, počas ktorej žiaci písali písomku a navzájom spolupracovali. Po dopísaní písomky participant zastavili dej s návrhom, aby sa Richard ospravedlnil Natálii a pozval ju na rande. Tým ukončili príbeh vo štvrtom obraze.

6. skupina

Participant za pomoci Jokera pristúpili k analýze deja. Počas opisu príbehu sa prevažne opakovali slová ako klamstvo, krádež, manipulácia či šikanovanie. Keď participant

zanalyzovali kľúčové situácie, prešli k rozboru postáv a k výberu hudby do jednotlivých obrazov. V prvom obraze sa zhodli na skladbe *It's So Overt It's Covert* (Hans Zimmer). Do druhého obrazu zvolili skladbu *Legendary* (Welshly Arms). V treťom obraze si vybrali skladbu *Kokalero* (Yzomandias). Pri štvrtom obraze účastníci hlasovali za skladbu *Prelúdium op. 23 č. 5 g mol* (Sergej Rachmaninov). Do piateho obrazu doplnili skladbu *Bring me to life* (Evanescence).

Následne účastníci prešli k úprave príbehu. Do predstavenia zasiahli až v druhom obraze. Navrhli, aby Martin zavolať na cigaretu aj Natáliu. Tá však jeho pozvanie odmietla. Ďalej príbeh pokračoval podľa scenára. Účastníci nezabránili Richardovi, aby začal fajčiť. Taktiež sa im nepodarilo vyhnúť ani krádeži Martinových peňazí. V treťom obraze Richard odmietol Natáliinu ponuku a odišiel do školy. Následne vstúpil do deja účastník a nahradil postavu učiteľky. V jej charaktere sa usiloval vyriešiť krádež Martinových peňazí vypočúvaním žiakov. Ďalej účastníci upravili situáciu tak, aby Richard obvinil z krádeže Natáliu. Tá však svoju vinu poprela. Vtom zastavil príbeh ďalší účastník a nahradil postavu Martina. Situáciu upravil tak, aby sa Martin najlepšieho kamaráta zastal. Medzitým sa do úlohy učiteľky vrátil pôvodný herec a ďalší účastník si vymenil rolu s postavou Filipa. Ten sa následne zastal spolužiakov v triede. Po chvíli sa Natália ku krádeži priznala a následne sa ospravedlnila Martinovi. Účastníci ukončili príbeh už vo štvrtom obraze a ponechali vzťah medzi Richardom a Natáliou otvorený.

2. 8. 2 Vyhodnotenie obsahovej analýzy reflexií skúmaných osôb

Po skončení výskumného procesu sme účastníkov požiadali, aby napísali reflexie zamerané na vyjadrenie pocitov z absolvovaných stretnutí. Na základe získaných reflexií sme vykonali obsahovú analýzu textu, v ktorej sme si všímali, či účastníci smerovali reflexiu k sebe samému, k okoliu alebo k hudobno-dramatickým aktivitám a *Divadlu fórum*.

V prvej skupine sa často objavovali reflexie namierené k *Divadlu fórum*. Účastníci vyzdvihli možnosť aktívneho zapojenia sa do divadelného procesu. Páčilo sa im, že mohli vstupovať do deja a upravovať predstavenie. Uvedené tvrdenie potvrdzuje aj výrok účastníka: „*Toto divadlo bolo excelentné a veľmi sa mi páčilo. Som rád, že sme mali možnosť zasahovať do predstavenia.*“ (reflexia č. 1, riadok 2 – 3).

Druhá skupina smerovala reflexie prevažne k hudobno-dramatickým aktivitám a *Divadlu fórum*, čo dokazuje aj tvrdenie: „*Páčili sa mi všetky aktivity a aj divadlo, z ktorého si odnesiem ponaučenie. Rád by som ešte niečo také zažil.*“ (reflexia č. 10, riadok 1 – 2). Taktiež sa vyskytli texty, v ktorých sa účastníci vyjadrovali k okoliu, o čom svedčí aj výrok:

„Páčili sa mi hudobno-dramatické aktivity. Konečné divadlo bolo zaujímavé a veľmi ma zaujalo. Z tohto predstavenia som si zobral takú menšiu radu, a to, že by sme si mali dávať pozor na ľudí, ktorí majú na nás zlý vplyv.“ (reflexia č. 8, riadok 2 – 3).

V tretej skupine sa často objavovali texty zamerané na sebareflexiu. Väčšina sa vyjadrovala k náprave svojho správania, čo potvrdzuje aj výrok: *„Z divadla som si zobral veľké ponaučenie a to, že by som mal zmeniť svoje správanie a zamyslieť sa nad svojím konaním.“* (reflexia č. 13, riadok 5).

Štvrtá skupina sa v reflexiách opierala o zážitky, ktoré im poskytlo *Divadlo fórum*. Participanti uvítali možnosť spoločne hľadať vhodné riešenie problémových situácií. Zároveň pochopili, že by nemali odsudzovať ľudí, o čom svedčí aj výrok: *„Dojem z tohto divadla bol veľmi dobrý. Bolo to výborne zahrané. Došlo mi, že nemôžeme hneď odsudzovať ľudí. Musíme ich najskôr lepšie spoznať a dať im šancu.“* (reflexia č. 20, riadok 3 – 4)

V piatej skupine participanti smerovali reflexie k okoliu a k *Divadlu fórum*. Najčastejšie opisovali celkový dojem zo stretnutí, dôkazom čoho je aj tvrdenie: *„Divadlo bolo super, herci to dobre zahrali. Celkovo som spokojný a páčili sa mi všetky stretnutia. Toto predstavenie mi dalo to, aby som hneď neodsudzoval ľudí na prvý pohľad.“* (reflexia č. 29, riadok 2 – 3).

Šiesta skupina sa vo svojich reflexiách vyjadrovala k *Divadlu fórum*. Participantov zaujala aktívna spoluúčasť a možnosť nahrádzať postavy v predstavení. Uvedené tvrdenie potvrdzuje aj výrok: *„S divadlom som maximálne spokojný a výkon hercov bol neskutočný. Najlepšie na tom bolo, že som sa mohol vymeniť s hercami a vstúpiť do deja.“* (reflexia č. 36, riadok 1 – 2).

2. 8. 3 Vyhodnotenie dotazníka HO-PO-MO

Využitím HO-PO-MO dotazníka sme získali informácie týkajúce sa hodnotovej orientácie participantov, postojov k hodnotám a váhy motivačných prostriedkov pred výskumom a po jeho ukončení. Vstupné i výstupné dotazníky vyplnilo celkovo tridsaťšesť participantov. Nezaznamenali sme žiadne neúplné vyplnenie dotazníka. Konečný počet spracovaných dotazníkov bol sedemdesiatdva. V prvej časti dotazníka (HO) sme sa zamerali na úroveň estetickú, mravnú a sociálnu hodnotovú orientáciu. Druhá časť dotazníka (PO) sledovala mieru mravných, umeleckých a sociálnych postojov k hodnotám a tretia časť (MO) pozorovala váhu motivačných prostriedkov v oblasti uspokojovania záujmu, prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť a uznania od spolupracovníkov. Vyhodnotenie údajov prebiehalo na základe percentuálneho vyjadrenia výsledkov.

1. skupina

Hodnotové orientácie	1. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
estetické	52,4	61,5	9,1
mravné	63,3	67	3,7
sociálne	60	57,4	-2,4

Tabuľka 1 Výsledky dotazníka HO (1. skupina)

Na základe výsledkov uvedených v Tabuľke 1 možno konštatovať, že v oblasti „estetickej hodnotovej orientácie“ nastalo oproti pretestu 9,1% zlepšenie. „Mravná hodnotová orientácia“ sa zvýšila o 3,7%. Avšak v prípade „sociálnej hodnotovej orientácie“ sme zaznamenali mierny pokles o 2,4%.

Postoje k hodnotám	1. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
mravné	48,4	73,4	25
umelecké	43,2	70,8	27,6
sociálne	51,6	57,8	6,2

Tabuľka 2 Výsledky dotazníka PO (1. skupina)

Z percentuálneho znázornenia výsledkov (Tabuľka 2) vyplynulo, že sa úroveň „mravných postojov k hodnotám“ výrazne zvýšila o 25% oproti vstupnému meraniu. Podobný posun sme zaznamenali aj u „umeleckých postojov k hodnotám“, ktoré sa zlepšili o 27,6 %. V oblasti „sociálnych postojov k hodnotám“ nastalo zvýšenie o 6,2 %.

Motivačné prostriedky	1. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
záujmy	70	72,2	2,2
prínos pre spoločnosť	32,8	56,7	23,9
uznanie	44,4	59,4	15

Tabuľka 3 Výsledky dotazníka MO (1. skupina)

Výsledky v Tabuľke 3 poukázali na to, že v oblasti „uspokojovania záujmov“ nastal len minimálny posun k lepšiemu – a to o 2,2%. Pri „prežívaní prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť“ sme zaznamenali oproti pretestu výrazné zlepšenie o 23,9%. V prípade „prežívania uznania spolupracovníkov“ sa váha motivačných prostriedkov zvýšila o 15%.

2. skupina

Hodnotové orientácie	2. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
estetické	51,5	58,8	7,3
mravné	60	63,3	3,3
sociálne	69,4	68,8	-0,6

Tabuľka 4 Výsledky dotazníka HO (2. skupina)

Z výsledkov uvedených v Tabuľke 4 vyplynulo, že „estetická hodnotová orientácia“ sa oproti vstupnému meraniu zvýšila o 7,3%. V oblasti „mravnej hodnotovej orientácie“ nastal len minimálny posun o 3,3%. „Sociálna hodnotová orientácia“ poklesla o 0,6%.

Postoje k hodnotám	2. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
mravné	40,6	55,2	14,6
umelecké	45,8	53,6	7,8
sociálne	46,9	59,4	12,5

Tabuľka 5 Výsledky dotazníka PO (2. skupina)

Pri pozorovaní výsledkov (Tabuľka 5) sme zaznamenali výraznejšie zvýšenie v oblasti „mravných postojov k hodnotám“ o 14,6%. Miera „umeleckých postojov k hodnotám“ sa zlepšila o 7,8%. V prípade „sociálnych postojov k hodnotám“ nastal posun k lepšiemu o 12,5%.

Motivačné prostriedky	2. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
záujmy	51,7	52,2	0,6
prínos pre spoločnosť	47,2	53,9	6,7
uznanie	47,8	47,2	-0,6

Tabuľka 6 Výsledky dotazníka MO (2. skupina)

Z uvedených výsledkov (Tabuľka 6) je zrejmé, že v oblasti „uspokojovania záujmov“ nenastal štatisticky významný posun. V prípade „prežívania prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť“ nastalo 6,7% zlepšenie oproti pretestu. Úroveň „prežívanie uznania spolupracovníkov“ zaznamenala len minimálny pokles – a to o 0,6%.

3. skupina

Hodnotové orientácie	3. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
estetické	52,4	58,2	5,8
mravné	59,4	61,5	2,1
sociálne	63,3	67	3,6

Tabuľka 7 Výsledky dotazníka HO (3. skupina)

Vychádzajúc z výsledkov Tabuľky 7 možno konštatovať, že sa úroveň „estetickéj hodnotovej orientácie“ oproti vstupnému meraniu zvýšila o 5,8%. V oblasti „mravnej hodnotovej orientácie“ nastal posun o 2,1%. Úroveň „sociálnej hodnotovej orientácie“ sa pozdvihla o 3,6%.

Postoje k hodnotám	3. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
mravné	51,6	53,6	2,1
umelecké	52,1	65,6	13,5
sociálne	54,7	57,3	2,6

Tabuľka 8 Výsledky dotazníka PO (3. skupina)

Percentuálne vyjadrenie výsledkov (Tabuľka 8) poukázalo na mierne zvýšenie „mravných postojov k hodnotám“. Výraznejšie zlepšenie sme zaznamenali v oblasti „umeleckých postojov k hodnotám“. Tie sa pozdvihli o 13,5%. Úroveň „sociálnych postojov k hodnotám“ sa oproti pretestu zvýšila o 2,6%.

Motivačné prostriedky	3. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
záujmy	52,8	57,8	5
prínos pre spoločnosť	50,6	51,7	1,1
uznanie	48,3	53,3	5

Tabuľka 9 Výsledky dotazníka MO (3. skupina)

Výsledky v oblasti „uspokojovania záujmov“ a „prežívania uznania spolupracovníkov“ (Tabuľka 9) poukázali na 5% zvýšenie. V prípade „prežívania prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť“ sme zaznamenali minimálny posun o 1,1%. Miera „prežívania uznania spolupracovníkov“ sa pozdvihla o 5%.

4. skupina

Hodnotové orientácie	4. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
estetické	42,4	55,5	13
mravné	58,5	61,2	2,7
sociálne	71,2	71,8	0,6

Tabuľka 10 Výsledky dotazníka HO (4. skupina)

Na základe uvedených výsledkov (Tabuľka 10), možno konštatovať, že sa úroveň „estetickú hodnotovú orientáciu“ výraznejšie zvýšila oproti vstupnému meraniu o 13%. „Mravná hodnotová orientácia“ sa pozdvihla o 2,7%. V oblasti „sociálnej hodnotovej orientácie“ sme nezaznamenali významné zlepšenie.

Postoje k hodnotám	4. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
mravné	42,2	54,7	12,5
umelecké	71,4	74	2,6
sociálne	63,5	64,1	0,5

Tabuľka 11 Výsledky dotazníka PO (4. skupina)

Z Tabuľky 11 vyplynulo, že sa úroveň „mravných postojov k hodnotám“ pozdvihla o 12,5%. „Umelecké postoje k hodnotám“ sa zvýšili o 2,6%. V prípade „sociálnych postojov k hodnotám“ sme nezaznamenali štatisticky výrazný posun.

Motivačné prostriedky	4. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
záujmy	85,6	85,6	0
prínos pre spoločnosť	36,1	43,9	7,8
uznanie	46,1	48,9	2,8

Tabuľka 12 Výsledky dotazníka MO (4. skupina)

V prípade „uspokojovania záujmov“ (Tabuľka 12) sme u participantov nezaznamenali žiaden posun. Naopak, „prežívanie prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť“ sa oproti pretestu zvýšilo o 7,8%. Úroveň „prežívania uznania spolupracovníkov“ sa pozdvihla o 2,8%.

5. skupina

Hodnotové orientácie	5. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
estetické	49,1	54,8	5,8
mravné	60,3	60	-0,3
sociálne	60,9	63,9	3

Tabuľka 13 Výsledky dotazníka HO (5. skupina)

Percentuálne vyhodnotenie výsledkov (Tabuľka 13) poukázalo na zvýšenie „estetickéj hodnotovej orientácie“ o 5,8%. Naopak, úroveň mravnej hodnotovej orientácie poklesla o 0,3%. V prípade „sociálnej hodnotovej orientácie“ nastalo 3% zlepšenie.

Postoje k hodnotám	5. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
mravné	41,7	51	9,4
umelecké	57,3	69,8	12,5
sociálne	66,1	69,3	3,1

Tabuľka 14 Výsledky dotazníka PO (5. skupina)

V oblasti „mravných postojov k hodnotám“ (Tabuľka 14) sme zaznamenali zlepšenie o 9,4%. Úroveň „umeleckých postojov k hodnotám“ sa oproti vstupnému meraniu zvýšila o 12,5%. „Sociálne postoje k hodnotám“ sa pozdvihli o 3,1%.

Motivačné prostriedky	5. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
záujmy	70,6	85	14,4
prínos pre spoločnosť	53,9	50,6	-3,3
uznanie	56,7	56,7	0

Tabuľka 15 Výsledky dotazníka MO (5. skupina)

Z výsledkov uvedených v Tabuľke 15 vyplynulo, že v oblasti „uspokojovania záujmov“ nastalo výraznejšie zvýšenie o 14,4%. Naopak, úroveň „prežívania prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť“ poklesla o 3,3%. V prípade „prežívania uznania spolupracovníkov“ sme nezaznamenali žiaden posun.

6. skupina

Hodnotové orientácie	6. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
estetické	52,4	58,5	6,1
mravné	58,2	62,7	4,5
sociálne	65,2	71,5	6,4

Tabuľka 16 Výsledky dotazníka HO (6. skupina)

Výsledky v oblasti „estetickéj hodnotovej orientácie“ (Tabuľka 16) poukázali v postteste na 6,1% zvýšenie oproti pretestu. V prípade „mravnej hodnotovej orientácie“ sme zaznamenali 4,5% zlepšenie. „Sociálna hodnotová orientácia“ sa pozdvihla o 6,4%.

Postoje k hodnotám	6. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
mravné	47,4	51,6	4,2
umelecké	56,8	65,6	8,9
sociálne	65,6	70,3	4,7

Tabuľka 17 Výsledky dotazníka PO (6. skupina)

Úroveň „mravných postojov k hodnotám“ (Tabuľka 17) sa oproti vstupnému meraniu zvýšila o 4,2%. V oblasti „umeleckých postojov k hodnotám“ sme zaznamenali 8,9% zlepšenie. „Sociálne postoje k hodnotám“ sa pozdvihli o 4,7%.

Motivačné prostriedky	6. skupina		
	pretest (%)	posttest (%)	rozdiel (%)
záujmy	57,8	77,8	20
prínos pre spoločnosť	47,2	53,3	6,1
uznanie	67,2	58,3	-8,9

Tabuľka 18 Výsledky dotazníka MO (6. skupina)

Z percentuálneho vyhodnotenia výsledkov (Tabuľka 18) vyplynulo, že sa úroveň „uspokojovania záujmov“ výrazne zvýšila o 20%. Oblasť „prežívania prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť“ sa pozdvihla o 6,1%. V prípade „prežívania uznania spolupracovníkov“ sme zaznamenali pokles 8,9%.

Zhrnutie

Z percentuálneho vyhodnotenia vyplynulo, že participanti v prvej časti dotazníka (HO) kládli na prvé miesto „estetickú hodnotovú orientáciu“, ktorá sa oproti vstupnému meraniu zvýšila v priemere o 7,85%. Usudzujeme, že tento nárast mohol byť spôsobený v súvislosti s nadobudnutím nových estetických zážitkov. Na druhom mieste sa nachádzala „mravná hodnotová orientácia“, pri ktorej sme zaznamenali priemerné zvýšenie o 2,66%. „Sociálna hodnotová orientácia“ dosiahla zlepšenie o 1,76%.

V druhej časti dotazníka (PO) sme zaznamenali výraznejší nárast v oblasti „umeleckých postojov“, ktoré vzrástli priemerne o 12,15%. Domnievame sa, že nárast spôsobil intenzívnejší kontakt participantov s umením. Uvedené tvrdenie dokladajú i reflexie participantov, v ktorých sa kladne vyjadrovali k hudobno-dramatickým aktivitám, k *Divadlu fórum* a k zážitkom s hudbou. Úroveň „mravných postojov“ sa zvýšila o 11,3%. Tento nárast pripisujeme tomu, že participanti mali možnosť hodnotiť svoje vlastné činy i konanie okolia. V oblasti „sociálnych postojov“ sme oproti vstupnému meraniu zaznamenali priemerný nárast o 4,95%. Usudzujeme, že k zvýšeniu prispelo rozvíjanie sociálnych väzieb v skupine.

Tretia časť dotazníka (MO) zaznamenala najvyšší nárast v oblasti „prežívania prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť“. Uvedená položka sa oproti pretestu v priemere zvýšila o 7,05%, čo možno pripísať reflexii vlastných schopností u participantov, ktorá mohla byť dôsledkom absolvovaného výskumného procesu. Na druhom mieste sa nachádzalo „uspokojovania záujmov“, ktoré sa priemerne pozdvihlo o 7,03%. V prípade „prežívania uznania spolupracovníkov“ sme zaregistrovali priemerné zvýšenie o 2,21%.

2. 8. 4 Interpretácia výskumných otázok

1. Zlepšia u delikventnej mládeže postupy Divadla fórum úroveň estetickej, mravnej a sociálnej hodnotovej orientácie?

Na základe výsledkov, ktoré nám poskytol dotazník HO možno konštatovať, že postupy *Divadla fórum* mali na estetickú, mravnú a sociálnu hodnotovú orientáciu delikventnej mládeže pozitívny vplyv. V každej zo šiestich skupín sme oproti vstupnému meraniu zaznamenali v oblasti skúmaných hodnotových orientácií výrazný nárast. Tento fakt potvrdili aj reflexie, v ktorých sa participanti priamo vyjadrovali k estetickým, mravným či sociálnym hodnotám.

2. Zlepšia u delikventnej mládeže postupy Divadla fórum úroveň mravných, umeleckých a sociálnych postojov k hodnotám?

Z percentuálneho vyhodnotenia výsledkov dotazníka MO vyplynulo, že postupy *Divadla fórum* mali v tomto smere výrazný pozitívny vplyv. Tento posun k lepšiemu sme zaznamenali v každej zo šiestich skupín.

3. *Zlepšia postupy Divadla fórum váhu motivačných prostriedkov v oblasti uspokojovania záujmu, prínosu vlastnej snahy pre spoločnosť a uznania od spolupracovníkov?*

Výsledky dotazníka MO poukázali na to, že postupy *Divadla fórum* mali pozitívny vplyv na zlepšenie váhy skúmaných motivačných prostriedkov.

4. *Podporí hudba zapojená do kontextu Divadla fórum tvorivosť?*

Hudba, s ktorou sme pracovali vo výskume počas jednotlivých stretnutí, predstavovala významný prostriedok v procese resocializácie delikventnej mládeže. Prostredníctvom hudby sa nám podarilo nadviazať s participantmi kontakt, eliminovať počiatočné napätie a motivovať ich k výkonu. Okrem toho rozvíjala predstavivosť, tvorivosť a estetické cítenie participantov. Jednotlivé skladby v nich vyvolávali rôzne predstavy, asociácie a nápady. Okrem toho hudba v priebehu výskumu priamo vstupovala do oblasti sociálnych väzieb a sociálnej interakcie. Kolektívne počúvanie hudby vytvorilo spoločný zážitok a podporilo vzájomnú komunikáciu medzi participantmi. Aplikácia hudby sa ukázala nielen ako pozitívny prostriedok v procese resocializácie participantov, ale zároveň poslúžila ako podnet na vznik a vyjadrenie nápadov.

5. *Je Divadlo fórum vhodným prostriedkom pri práci s delikventnou mládežou v procese jej resocializácie?*

Na základe výsledkov dotazníka HO-PO-MO, deskriptívnej analýzy jednotlivých stretnutí a reflexií skúmaných osôb možno konštatovať, že postupy *Divadla fórum*, využívané vo výskume, mali pozitívny vplyv na delikventnú mládež v procese jej resocializácie. Ukázalo sa, že ak si participant vykúšajú konanie v rôznych situáciách, zmení sa ich empatia a začnú nazerať na svoje i cudzie problémy z iného hľadiska. Tým nadobudnú osobnú skúsenosť, ktorá pretrváva omnoho dlhšie ako poznatky získané teoretickým učením. Prostredníctvom uvedených skúseností si participant vybudovali pozitívnejší vzťah nielen k sebe samému, ale aj k sociálnej skupine, v ktorej sa pohybovali. *Divadlo fórum* im poskytlo priestor na získanie nových schopností a zručností. Participant teda získali nové poznanie, obohatili si hodnotovú orientáciu, posilnili postoje k hodnotám a upevnili váhu motivačných prostriedkov.

Záver

Hlavným cieľom dizertačnej práce bolo charakterizovať možnosti využitia postupov *Divadla fórum* s výraznou podporou hudobnej zložky v procese resocializácie delikventnej

mládeže. Vzhľadom na vytýčený cieľ sme v spolupráci s Diagnostickým centrom pre mládež v Záhorskej Bystrici vytvorili výskumný súbor pozostávajúci zo šiestich skupín klientov tohto zariadenia. S každou skupinou sme absolvovali tri stretnutia. Počas prvých dvoch stretnutí mladiství delikventi pracovali s hudobno-dramatickými aktivitami, pomocou ktorých sa učili vnímať hudbu a zároveň rozvíjali svoju predstavivosť, tvorivosť a estetické cítenie. V rámci tretieho stretnutia, ktoré bolo venované *Divadlu fórum*, sme výskumným skupinám zahrli predstavenie s názvom *(NE)Ovplyvniteľný*, približujúce problematiku delikvencie. Mladiství delikventi pri opätovnom prehrávaní príbehu vstupovali do deja s návrhmi inak riešiť jednotlivé situácie, čím zmenili vývoj udalostí a príbeh vyústil do šťastného konca. Po odohraní predstavenia každá výskumná skupina pristúpila k analýze deja, postáv a vzťahov. Následne prisúdila postavám farebnú nálepku na základe ich charakteru a správania. Ďalej priradila ku každému obrazu (časti deja) skladbu, ktorá podľa nich najlepšie vystihovala jeho atmosféru.

Prepojenie *Divadla fórum* s hudbou vnímame ako vhodný prostriedok pri práci s delikventnou mládežou v procese jej resocializácie. Prostredníctvom hudby sme sa u delikventnej mládeže usilovali eliminovať počiatočnú nesmelosť a odbúrať napätie. Hudba zapojená do procesu *Divadla fórum* dokázala aktivizovať tvorivosť a zároveň pôsobila ako motivačný faktor pri realizácii hudobno-dramatických aktivít. Okrem toho hudba priamo vstupovala do oblasti sociálnych väzieb a sociálnej interakcie pri práci na projekte. Aplikácia hudby sa ukázala nielen ako vhodný prostriedok v procese resocializácie delikventnej mládeže, ale zároveň poslúžila ako inšpirácia pri realizácii prípravných cvičení, ale aj pri pointovaní záverečného predstavenia.

Pri analýze výsledkov výskumu, vzťahujúcich sa k hodnotovému systému delikventnej mládeže, sme sa stretli s výrazne pozitívnym vplyvom *Divadla fórum*. Na základe pozorovania sme v priebehu práce vnímali posuny hodnôt, postojov a motivačných prostriedkov priaznivým smerom. V úvode výskumného procesu každá zo šiestich skupín vykazovala nižšiu úroveň hodnotovej orientácie, postojov k hodnotám a váhy motivačných prostriedkov, než na jeho konci. Domnievame sa, že to spôsobil práve potenciál prepojenia formy *Divadlo fórum* s hudbou; pre participantov to bola skúsenosť, s akou sa doposiaľ nestretli. Aplikovaním postupov *Divadla fórum* do procesu resocializácie sme delikventnú mládež vystavili novým podmienkam. Pri práci prežili rôzne fiktívne situácie, na ktoré spontánne reagovali a tak sa pripravovali na zvládnutie podobných okamihov v skutočnom živote. Skúsenosť s hudobným divadlom, ktorého prioritou nebol estetický či umelecký

zážitok, ale jeho pozitívne pôsobenie na človeka v oblasti resocializácie, bola pre participantov prínosná.

Na základe výsledkov výskumu možno konštatovať, že *Divadlo fórum* s účasťou hudby malo priaznivý vplyv na delikventnú mládež v procese jej resocializácie. Mladiství delikventi sa naučili porozumieť druhým a rešpektovať ich názor. Zároveň si posilňovali sebaúctu, sebadôveru, rozvíjali predstavivosť a koncentráciu. V dizertačnej práci sme sa usilovali sprostredkovať jednu z možností ako pracovať s delikventnou mládežou v procese jej resocializácie. Uvedené informácie môžu obohatiť resocializačný proces a zároveň slúžiť ako inšpirácia pre pedagógov, ktorí pracujú s rôznymi skupinami mládeže v oblasti výchovy a vzdelávania. *Divadlo fórum* v spojení s hudbou môže predstavovať efektívny prostriedok zameraný na zlepšenie sociálnych kompetencií, na rozvoj osobnosti, na posílenie spontaneity, budovanie zdravých postojov, uvedomovanie si hodnôt a nadobudnutie motivácie.

Summary

The main goal of the dissertation thesis was to characterize the possibilities of using the procedures of the *Forum Theatre* with significant support of the music component in the process of resocialization of delinquent youth. With regard to the set goal, in cooperation with the Diagnostic Center for Youth in Záhorská Bystrica, we created a research group consisting of six groups of clients of this facility. We had three meetings with each group. During the first two meetings, the juvenile delinquents worked with music-dramatic activities, through which they learned to perceive music and at the same time develop their imagination, creativity and aesthetic sense. During the third meeting, which was dedicated to the *Forum Theatre*, we included in research groups a performance called *(Un) Influenceable*, approaching the issue of delinquency. When the story was replayed, the juvenile delinquents entered the story with suggestions to solve individual situations differently, thus changing the course of events and the story resulted in a happy ending. After the performance, each research group began to analyze the story, the characters and the relationships. It then assigned a color sticker to the characters based on their character and behavior. It also assigned a composition to each painting (part of the story) that, according to them, best described its atmosphere.

We perceive the connection of the *Forum Theatre* with music as a suitable means of working with delinquent youth in the process of their resocialization. Through music, we tried to eliminate the initial timidity of the delinquent youth and relieve the tension. The music involved in the process of the *Forum Theatre* was able to activate creativity and at the same

time acted as a motivating factor in the implementation of music-dramatic activities. In addition, music directly entered the field of social ties and social interaction when working on a project. The application of music proved to be not only a suitable means in the process of resocialization of delinquent youth, but it also served as an inspiration in the implementation of preparatory exercises, but also in scoring the final performance.

In the analysis of research results related to the value system of delinquent youth, we encountered a significantly positive influence of the *Forum Theatre*. Based on the observation, we perceived shifts in values, attitudes and motivational means in a favorable direction during the work. At the beginning of the research process, each of the six groups showed a lower level of value orientation, attitudes towards values and the weight of motivational resources than at the end. We believe that this was caused by the potential of connecting form the *Forum Theatre* with music; for the participants, it was an experience they had never encountered before. By applying the procedures of the *Forum Theatre* to the process of resocialization, we exposed delinquent youth to new conditions. At work, they survived various fictional situations, to which they reacted spontaneously and thus prepared to cope with similar moments in real life. The experience with music theatre, the priority of which was not an aesthetic or artistic experience, but its positive effect on people in the field of resocialization, was beneficial for the participants.

Based on the results of the research, it can be stated that the *Forum Theatre* with the participation of music had a positive effect on delinquent youth in the process of their resocialization. Juvenile delinquents have learned to understand others and respect their opinion. At the same time, they strengthened self-esteem, self-confidence, developed imagination and concentration. In the dissertation thesis, we tried to mediate one of the ways to work with delinquent youth in the process of their resocialization. The above information can enrich the resocialization process and at the same time serve as inspiration for teachers who work with various groups of young people in the field of education. *Forum Theatre* in conjunction with music can be an effective means of improving social competencies, developing personality, strengthening spontaneity, building healthy attitudes, realizing values and gaining motivation.

Výber z použitej literatúry

Z viacerých literárnych prameňov, ktoré sme uviedli v dizertačnej práci, vyberáme len niektoré, ktoré považujeme z hľadiska témy za nosné.

- BEKÉNIOVÁ, Ľ. 2012. *Tvorivá dramatika v edukačnom procese*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2012. 69 s. ISBN 978-80-8052-404-3
- BENEŠOVÁ, M. – KOLLÁROVÁ, D. 2000. *Metóda tvorivej dramatiky na 1. stupni základnej školy*. Bratislava: Metodické centrum, 2000. 73 s.
- BIEDERMANOVÁ, E. – PETRAS, M. 2011. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 99 s.
- BOAL, A. 2001. *Hamlet and the baker's son: My life in theatre and politics*. London: Routledge, 2001. 84 s. ISBN-13: 978-0415229890
- ČERMÁKOVÁ, I. 1999. *Augusto Boal a dramatická výchova*. In *Tvorivá dramatika*. 1999, č. 1, s. 5-20.
- EMMEROVÁ, I. 2007. *Prevencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí*. Banská Bystrica: 2007. 129 s. ISBN 978-80-8083-440-1
- GAVORA, P. 2006. *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava: Regent, 2006. 230 s. ISBN 80-223-2317-8
- HAVRÁNKOVÁ, A. – KRAUSOVÁ, Z. 2003. *Techniky Augusta Boala jako inspirace pro školní dramatickou výchovu*. In *Tvorivá dramatika*. 2003, č. 2.
- HENDL, J. 1983. *Lidové divadlo Augusta Boala jako prostředek třídního boje v Latinské Americe*. Praha: Kulturní dům hl. města Prahy, 1983. 104 s.
- KOLLÁROVÁ, D. 2011. *Tvorivá dramatika v dramaterapii - príležitosť pre učiteľa rozmyšľať a odvahu skúšať*. In *V4 ako výchova, vzdelávanie, voľný čas a vzájomná inšpirácia: podporné terapie pre deti s poruchami učenia*. 2011, s. 157-173. ISBN 978-80-970833-1-1
- MACHKOVÁ, E. 2007. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: NIPOS, 2007. 199 s.
- MARTÍNEK, Z. 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2015. 150 s.
- MATYAŠOVÁ, L. 2005. *Divadlo fórum na školách žije*. In *Tvorivá dramatika*. 2005, č. 3.
- NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol. 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. 147 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
- ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2000. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda, 2000. 577 s. ISBN 978-80-224-1074-8
- ORAVCOVÁ, J. 2000. *Vývinová psychológia*. Žilina: IRIS, 2000. 234.
- PIPEKOVÁ, J. 1998. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. 401 s.
- POSPIŠILOVÁ, P. 2015. *Využitie hudobno-dramatických činností v edukačnom procese materskej školy*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2015. 36 s.
- REMSOVÁ, L. 2011. *Divadlo utlačovaných a jeho edukační možnosti v sociální pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 376 s.

- SANTOS, B. a kol. 2016. *Divadlem ke změně: vybrané texty k Divadlu utlačovaných*. Praha: Antikomplex, 2016. 92 s.
- SEJČOVÁ, L. 2002. *Deti, mládež a delikvencia*. Bratislava: Album, 2002. 290 s.
- SMOLÍK, J. 2010. *Subkultúry mládeže*. Praha: GRADA, 2010. 281 s.
- ŠVAŘÍČEK, R. - ŠEĐOVÁ, K. a kol. 2007. *Kvalitatívny výskum v pedagogických vedách*. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TOMČÍKOVÁ, T. 2012. *Riziková mládež*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2012. 129 s.
- TOCCI, L. 2007. *The Proscenium Cage: Critical Case Studies in U.S. Prison Theatre Programs*. New York: Cambria press, 2007. 376 s.
- VALENTA, J. 2008. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. 352 s.
- VALENTA, M. a kol. 2006. *Rukověť dramaterapie a teatroterapie*. Olomoc: Univerzita Palackého, 2006. 139 s.
- VONKOMER, J. 1992. *Dotazník na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a motivácie výkonu (HO-PO-MO)*. Bratislava: Psychodiagnostika, 1992. 92 s.
- Zákon 245/2008 Z. z. (o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov).
- Zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. (o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

Vedecká, publikačná a umelecká činnosť doktoranda

Vedecká činnosť

- Riešiteľ projektu č. VI/6/2018 UGA 2018 v oblasti Umenie
- Riešiteľ projektu č. VI/2/2019 UGA 2019 v oblasti Umenie
- Vystúpenie na domácom vedeckom podujatí Križovatky 10. s prednáškou *Hudobno-dramatické aktivity v zariadeniach pre výkon trestu*. Bratislava, 2019.
- Vystúpenie na zahraničnom vedeckom podujatí Teorie a prax hudební výchovy VI s prednáškou *Hudobno-dramatické aktivity a ich využitie v Divadle fórum*. Praha, 2019
- Aktívna účasť na medzinárodnej konferencii Sapere Aude 2017, Hradec Králové, Česká republika (online)
- Aktívna účasť na medzinárodnej Masarykovej konferencii pre doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov 2019, Hradec Králové, Česká republika (online)

- Aktívna účasť na medzinárodnej konferencii QUAERE 2019, Hradec Králové, Česká republika (online)
- Aktívna účasť na medzinárodnej konferencii Sapere Aude 2019, Hradec Králové, Česká republika (online)
- Pedagogické pôsobenie Divadla fórum v procese resocializácie látkovo a nelátkovo závislých (KEGA 2018 – 2020, spoluriešiteľ)

Publikačná činnosť

ADM Vedecké práce v zahraničných časopisoch registrovaných v databázach Web of Science alebo SCOPUS

SONDOROVÁ, D. – GÁLISOVÁ, L. 2019. *Forum Theatre as a Means of Risk Youth Resocialization*. In *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*. 2019, roč. 9, č. 2, s. 42-46. ISSN 1804-7890

SMOLÍK, P. et al. 2018. *On the Definition of the Notion of National in Slavic Operatic Production*. In *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*. 2018, roč. 8, č. 2, s. 265-277. ISSN 1804-7890

AFC Publikované príspevky na zahraničných vedeckých konferenciách

SONDOROVÁ, D. 2019. *Divadlo utláčaných ako jeden z prostriedkov resocializácie delikventnej mládeže*. In *Sapere Aude 2019*. 2019, s. 70-76. ISBN 978-80-87952-29-0

SONDOROVÁ, D. 2019. *Paulo Freire a jeho vplyv na rozvoj pedagogiky utláčaných*. In *MMK 2019: recenzovaný zborník príspevků mezinárodní vědecké konference Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky*. 2019, s. 1022-1026. ISBN 978-80-87952-31-3

SONDOROVÁ, D. – GÁLISOVÁ, L. 2019. *The Theatre of the Oppressed as a prevention tool of At-risk behaviour among adolescents*. In *QUAERE 2019: recenzovaný zborník príspevků interdisciplinární mezinárodní vědecké konference doktorandů a odborných asistentů*. 2019, s. 741-746. ISBN 978-80-87952-30-6

SONDOROVÁ, D. 2017. *Pedagogická interpretácia muzikálu*. In *Sapere Aude 2017: zborník z mezinárodní vědecké konference Sapere Aude*. 2017, s. 208-214. ISBN 978-80-87952-19-1

AFD Publikované príspevky na domácich vedeckých konferenciách

SONDOROVÁ, D. 2019. *Hudobno-dramatické aktivity v zariadeniach pre výkon trestu*. In *Križovatky 10: úskalia náhradnej výchovy*. Recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. 2019, s. 123-132. ISBN 978-80-972188-8-1

SONDOROVÁ, D. 2019. *Pôvodný slovenský muzikál v réžii Martina Kákoša*. In *Horizonty umenia 6: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej webovej konferencie*. 2019, s. 436-450.- ISBN 978-80-8206-028-0

SONDOROVÁ, D. 2019. *Vývoj muzikálu na Slovensku v 2. polovici 20. storočia*. In *Nonartificiálna hudba v edukácii: zborník príspevkov z elektronickej vedeckej konferencie projektu KEGA – Nonartificiálna hudba vo vokálnej edukácii*. 2019, s. 72-79. ISBN 978-80-558-1445-2

BDF Odborné práce v ostatných domácich časopisoch

SONDOROVÁ, D. – KAČMÁROVÁ, S. 2019. *Medzinárodný festival Pro musica nostra Nitriensi 2. ročník*. In *Slovenská hudba: revue pre hudobnú kultúru*. 2019, roč. 45, č. 4, s. 392-405. ISSN 1335-2458

SONDOROVÁ, D. – KAČMÁROVÁ, S. 2019. *Pro musica nostra Nitriensi: 2. ročník medzinárodného festivalu*. In *Hudobný život*. 2019, roč. 51, č. 12, s. 12-13. ISSN 1335- 4140

SONDOROVÁ, D. – GÁLISOVÁ, L. *Melos-Étos: 14. medzinárodný festival súčasnej hudby*. In *Slovenská hudba: revue pre hudobnú kultúru*. 2017, roč. 43, č. 4, s. 409-420. ISSN 1335-2458

Umelecká činnosť

- *Jesus Christ Superstar* (Záhorská Bystrica, 21. 6. 2019) – réžia, asistentka produkcie, hlavná inšpícia, moderovanie, KH PF UKF v Nitre
- *Jesus Christ Superstar* (SDKS v Nitre, 3 – 5. 5. 2018) – asistentka réžie, asistentka produkcie, hlavná inšpícia, KH PF UKF v Nitre
- Konferans Katedrové kolo ŠVOUČ KH PF UKF v Nitre (24. 4. 2018)
- *Castor et Pollux* (Divadlo SLUK v Rusovciach, 14 – 15. 12. 2017) – recitátorka, asistentka réžie, asistentka produkcie, KH PF UKF v Nitre
- *Castor et Pollux* (SDKS v Nitre, 19 – 20. 12. 2017) – recitátorka, asistentka réžie, asistentka produkcie, KH PF UKF v Nitre
- *Vianočný muzikál* (Synagóga v Nitre, 6. 12. 2017) – réžia, KH PF UKF v Nitre
- Workshop *Divadlo Fórum v procese resocializácie* v ZpS Monika (Šaľa, 7. 5. 2019)
- Nitrianska letná univerzita 2019 – realizácia workshopu *Mladý divadelník* (4. 7. 2019), KH PF UKF v Nitre